PEDASA'DAN ERKEN DEMİR ÇAĞ BAŞLARINA AİT MEZAR PLATFORMLARI VE URNE PİTHOSLAR

PEDASA PLATFORM-GRAVES AND PITHOS URNS FROM THE BEGINNING OF EARLY IRON AGE

Makale Bilgisi
Başvuru: 28 Nisan 2017
Hakem Değerlendirmesi: 27 Şubat 2018
Kabul: 10 Nisan 2018
DOI Numarası: 10.22520/tubaar.2018.22.003

Article Info
Received: April 28, 2017
Peer Review: February 27, 2018
Accepted: April 10, 2018
DOI Number: 10.22520/tubaar.2018.22.003

Bekir ÖZER *

Anahtar Kelimeler: Karia, Pedasa, Kremasyon, Pithos Mezar, Fibula, Erken Demir Çağı
Keywords: Caria, Pedasa, Cremation, Pithos Burial, Fibula, Early Iron Age

ÖZET

Karia bölgesinde son yıllarda sayısı artan kazı ve araştırmalar Geç Tunç Çağı'ndan Erken Demir Çağı'na geçiş süreci, Erken Demir Çağı mezar mimarisi, hediyeleri ve ölü gömme geleneği hakkında önemli veriler sağlamaktadır. Bu kültürel süreçlere ait taş tümülüsler ve mezar platformları, Leleg Yarımadası üzerindeki belli başlı mezar yapıları arasında yer alır.

Bugünkü bilgilerimiz, dikdörtgen planlı mezar platformlarının MÖ 12. yüzyılın başlarından Arkaik Dönem'in içlerine kadar kullanıldıklarını göstermiştir. Doğal zemin üzerine inşa edilmiş platformlar, içleri taşlarla doldurulmuş taş duvarlarla sınırlanmışlardır. Bu taş dolgu içerisinde yer alan dörtgen tasarlanmış sandık/kutu mezarlar, yakma işleminden sonra toplanan kül ve kemiğin bırakıldığı küçük mimari birimlerdir. Pedasa ve Asarlık'ta kazısı yapılan MÖ 12. ve 11. yüzyıla tarihlenen platformlarda, sadece kremasyon gömü ile karşılaşılmıştır. Araştırılan örneklerden anlaşıldığı kadarıyla, platformların bazılarında merkezi konumda bir yerde urne amaçlı kullanılmış pithoslar ortaya çıkarılmıştır. Mezar Platformu 1'de, pithosun platformun merkezinde yer alması, bunların platformun inşa edilmesine sebep olan bireyin gömülmesi amacını taşıdığını düşündürmektedir. Ancak, Platform 2'de ortaya çıkarılmış olan pithosun platformun ilk gömüsü olmaması, bu yorumun her zaman geçerli olmadığını da gösterir. Platformların uzun kullanım süreci, inşa evrelerinde taş dolgu içerisine bırakılan seramiklerden oluşan adaklar ve taş dolgu içerisinde dağınık parçalar şeklinde gözlenen seramik buluntular, bu mezar tipini kullanan toplumun ölü kültü ve inacına verdiği önem ve aile mezarı olarak kullanılmalarıyla ilişkilidir.

Pithoslarla ilişkili mezar buluntuları arasında yer alan kaseler MÖ geç 12. yüzyıldan 10. yüzyıl başlarına kadar Ege'de birçok yerde benzerleri bulunabilen tek kulplu kaselerin yerel Karialı temsilcileridir. İki boğumlu asimetrik yay fibulalar ise

* Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Kötekli, Muğla, E-posta: bekirozer@mu.edu.tr

Karia bölgesinde oldukça sık karşılaşılan bir tipin üyesidirler. Mezar 1, buluntuları arasında yer alan bir küpeden dolayı bir kız çocuk/adolescent, Mezar 13 ise buluntuları arasında yer alan kılıç/kama parçasından dolayı muhtemelen bir erkek çocuk/adolescent ile ilişkilidir.

Pithosların urne amaçlı kullanılması, Demircihüyük örneklerinden bilindiği gibi, Orta Tunç Çağı Anadolu kültürlerinden itibaren izlenen, Geç Tunç Çağı'nda ise, kremasyon geleneğindeki artış ile Batı Anadolu'da (Troia, Ulucak) ve Girit'te (Olous) karşılaşılan bir uygulamadır. Karia urne pithosları Batı Anadolu ve karşı adalarda MÖ 10. yüzyıl ile sayıları artan urne geleneğinin, aslında kesinti olmadan devam eden bir Geç Tunç Çağı geleneği olduğunu da belgelemektedirler.

Pedasa urne pithoslarının içerisinde yer aldığı platformlar, taş dolgu içerisinde yer alan mezarlarıyla, MÖ 12. yüzyıl Argos bölgesi tümülüsleri özellikle Chania tümülüsü ile benzerlik göstermektedir. Argos tümülüslerinde kremasyon artıkları urne içerisinde, Pedasa ve Asarlık'ta ise doğrudan sandık/kutu mezarlara bırakılmaktadır. Pedasa ve Asarlık mezarlarından ele geçen MÖ 12. yüzyıla tarihlenen buluntuların, Geç Hellas III C döneminin karakteristik özelliklerine sahip olması, bölgenin Egeli kimliğini, materyal kültürü ile belgelemektedir. Leleg Yarımadası platformları ve Argos tümülüsleri, çağdaş Ege kültürleri ile kıyaslandığında kremasyonun temel gömü şekli olması ve seramik buluntulardaki ortaklıkları ile benzer özellikleri tekrar etmektedirler. Verilerdeki bu ortaklık Ege göçleri, göçün yönü ve muhtemel kaynağı ile ilgili yeni bir tartışmayı beraberinde getirmiştir.

ABSTRACT

Recent archaeological research and excavations undertaken at Caria provide significant information regarding the transitional stage from Late Bronze Age to Early Iron Age as well as funerary architecture, burial customs and offerings of Early Iron Age. Throughout this cultural process, stone tumuli and platform-graves appear to be the major grave structures in Lelegian peninsula.

Considering current information, we can safely say that rectangular platform-graves were in use starting from the beginning of 12th Century BC towards the mid-Archaic period. Platform-graves constructed on ground were encircled by a framing enclosure filled with rubble. Burial cists were small rectangular units embedded in rubble containing clusters of cremated remains. Excavated Pedasa and Asarlık platform-graves dating back to 12th and 11th centuries BC contain solely cremation burials. It seems that in some platform-graves there is a centrally placed pithos used as an urn. The arrangement of platform-grave 1 with a centrally positioned single pithos urn suggests that the structure was actually built for the deceased whose cremated remains were placed in it. However, it is not always the case since the pithos urn in platform grave 2 is not the earliest burial in the platform. Long term usage of the platform graves, ceramic grave goods placed in the rubble fill during the construction phase and ceramic sherds scattered in the fill must be the reflections of burial traditions of the community using the platform graves as family graves with strong signs of importance paid to grave cult and ancestor veneration.

Among the grave goods are ceramic bowls; Carian examples of single handled bowls which is a typical form in the Aegean from late 12th to the beginning of 10th centuries BC. Asymmetrical arched fibulae with two tubular beads are among the typical fibula form common in Caria. Grave 1 must be related to an adolescent/female with its earring and grave 13 must belong to an adolescent/male with its sword/dagger.

The use of pithos as cremation urn appears in Middle Bronze Age Anatolian cultures such as Demircihüyük examples. It can also be followed in Western Anatolia (Troia, Ulucak) and Crete (Olous) along with the increase of cremation in the Late Bronze Age. Carian pithos urns attest that cremation urn practice was actually a continuous Late Bronze Age tradition without any interruption with increasing numbers observed in Western Anatolia and nearby islands starting from 10th century BC.

Pedasa platform-graves containing pithos urns show close resemblance to Argos tumuli from 12th century BC, specifically Chania tumulus in regard to its arrangement with graves placed in a rubble fill. In Argos tumuli cremated remains were placed in an urn whereas in Pedasa and Asarlık they were deposited at burial cists. It is clear that the region has a strong Aegean identity in terms of material culture as Pedasa finds from 12th century BC reflect characteristic features of Late Helladic III C period. The platform-graves of Lelegian peninsula and Argos tumuli show close resemblance in terms of cremation being the main burial type and common features in ceramic finds compared to contemporary Aegean cultuRes. These similar patterns might bring new discussions on the possible routes and sources on mobility in the Aegean.

GİRİŞ

Karia'da, Leleg Yarımadası üzerinde yer alan Pedasa, yapı tipleri ve ölü gömme geleneğinde Erken Demir Çağı ve Arkaik Dönem'de yerel kimliği en iyi yansıtan verileri sağlayan yerleşimlerin başında gelir. Taş tümülüsler, mezar platformları, surlar, teras duvarları ve çiftlik (compound, oval, apsidal ya da dörtgen planlı) evleri, bu belirgin yerel kimliği yansıtan yapılar arasında yer alırlar. Bu yapılar, merkezde yer alan sitadelin etrafındaki tepeler ve yamaçlar üzerine dağılmış durumdadırlar. Özellikle sitadelin güney ve güneybatısındaki tepeler ve yamaçlar, nekropol dokusu oluşturan mezar yapıları, mezar grupları ve tekil mezarların yoğunlaştığı yerlerdir (Res. 1).

Taş tümülüsler, Çam Tepe, Sivriçam Tepe ile Elmadağ arasındaki tepeler üzerinde, bir nekropol oluşturacak yoğunlukta inşa edilmişlerdir[1]. Mezar platformları, Sivriçam Tepe'nin modern yerleşime doğru uzanan batı yamaçları üzerinde, büyük bir nekropol görünümü verecek şekilde konumlanmışlardır[2]. Bunlar dışında, tepeler üzerinde yer alan tümülüslerin arasında tekil örneklere, birkaç örnekten oluşan küçük gruplara ya da Pedasa teritoryumunda yine bir veya birkaç örnekten oluşan platformlara rastlanmaktadır[3].

Mezar Platformları

Mezar platformları arazinin topoğrafik şartları göz önüne alınarak, zemini anakayanın oluşturduğu yamaçlar üzerine inşa edilmişlerdir. Tüm yönlerden taş duvarlarla sınırlandırılan dörtgen planlı platformlar genellikle doğu-batı ya da kuzey-güney doğrultulu olarak araziye yerleştirilmişlerdir[4] (Res. 1-3). Duvarların arasında oluşturulan taş dolgunun içerisinde sandık/kutu mezarlar yerleşiktir[5]. Dörtgen tasarlanmış sandık/kutu mezarlar, yakma işleminden sonra toplanan kül ve kemiğin bırakıldığı, Paton'un tanımlaması ile ostothek olarak isimlendirilebilecek küçük birimlerdir[6]. Platformlardaki mezar sayısı, bugüne kadar araştırılan örnekler göz önüne alındığında, platformun boyutuna ve kullanım süresine bağlı olarak 3 ile 15 arasında değişmektedir. Bazı platformların hemen yanlarına yapılan eklentilerle büyütüldükleri ve bu eklentilerde sayıları 5-6 olabilen mezarlar olduğu görülmüştür[7]. Oldukça sınırlı sayıda olmakla birlikte, taş dolgusu içerisinde sadece bir mezara sahip platformlar da belgelenmiştir[8].

Sandık/kutu mezarların tabanında genellikle plaka bir taş bulunmaktadır. Bu mezarların sınırlarını, yanlarda dik yerleştirilmiş plakalar veya altta dik, üstlerde yatay yerleştirilmiş ince taşlar tanımlar. Mezarlar, boyutlarına göre oldukça büyük olan tek parçadan oluşan kapak taşları ile kapatılmışlardır. Bazı örneklerde, bu kapak taşlarının üzerinde yassı taşlardan döşeme bulunmaktadır.

Mezar platformlarının bazılarında, mezar odasını andıran bir mimari düzenlemenin içerisine bırakılmış olan ve urne amaçlı kullanıldığı anlaşılan pithoslarla karşılaşılmıştır (Res. 10). Sandık/kutu mezarların esas mezar birimi olduğu platformlarda, urne pithosların da bir veya iki örnekle temsil edildikleri görülmektedir. Bu çalışmada, biri kaçakçılar tarafından tahrip edilmiş, diğeri kazı ekibi tarafından ortaya çıkarılmış 2 urne pithos, ölü gömme geleneği ve buluntuları çerçevesinde tanıtılmaktadır.

Platform 1, Mezar 1 (PDS07MP1G1) (Res. 2, 4-8)

Platform 1, Sivriçam Tepe'nin modern yerleşim Konacık'a doğru uzanan ve üzerinde çok sayıda platform bulunan batı yamacı üzerinde, yamacın kuzey orta bölümünde yer almaktadır (Res. 1-2). 8.80 x 3.98/95 m. ölçülerindeki Platform 1, doğu-batı doğrultulu olarak araziye yerleştirilmiştir. Platformun yerleştirildiği arazi, alanın batı ve kuzeyinde kod kaybederek devam eder. Platformda, 2007 ve 2008 yıllarında gerçekleştirilen kazı çalışmaları sonucunda kaçak kazılarla tahrip edilmiş olan ve bu çalışmanın konusunu oluşturan Mezar 1 ve tahribattan korunmuş Mezar 6 ve 10 ortaya çıkarılmıştır[9].

Mezar 1, platformun güney kenarına yakın konumlanmış olarak yapının orta bölümünde yer alır (Res. 2). Mezar odası doğu-batı doğrultuludur. Gömü çukurunun batı kısmını kapatan kapak taşları, karşılıklı olarak yerleştirilmiş ve birbiri üzerine bindirilmiş plakalardan oluşur. Bu taşlar, mezarın üzerinin karşılıklı olarak yerleştirilmiş ve birbiri üzerine bindirilmiş plakalar ile kapatılmış olabileceğine işaret etmektedir[10]. Mezarın batısında, yaklaşık 0.30 m.

[1] Radt 1970; Özer 2009: 274-276; Gümüş 2012: 180-185; Gümüş 2013; Diler 2016.

[2] Özer 2009: 276-278; Özer 2011: 331-332; Özer 2014: 536-538; Diler 2016.

[3] Özer 2015: 352-353.

[4] Özer 2011: Res. 11; Özer 2014: Res. 8A, 9A; Özer 2015: Res. 11; Diler 2016: 464.

[5] Platformların taş dolguları büyük oranda dağılmış durumdadır. Doğal yüzey üzerindeki taş dolgu kalınlığı yaklaşık 0.70-1.30/1.40 m. olabilmektedir.

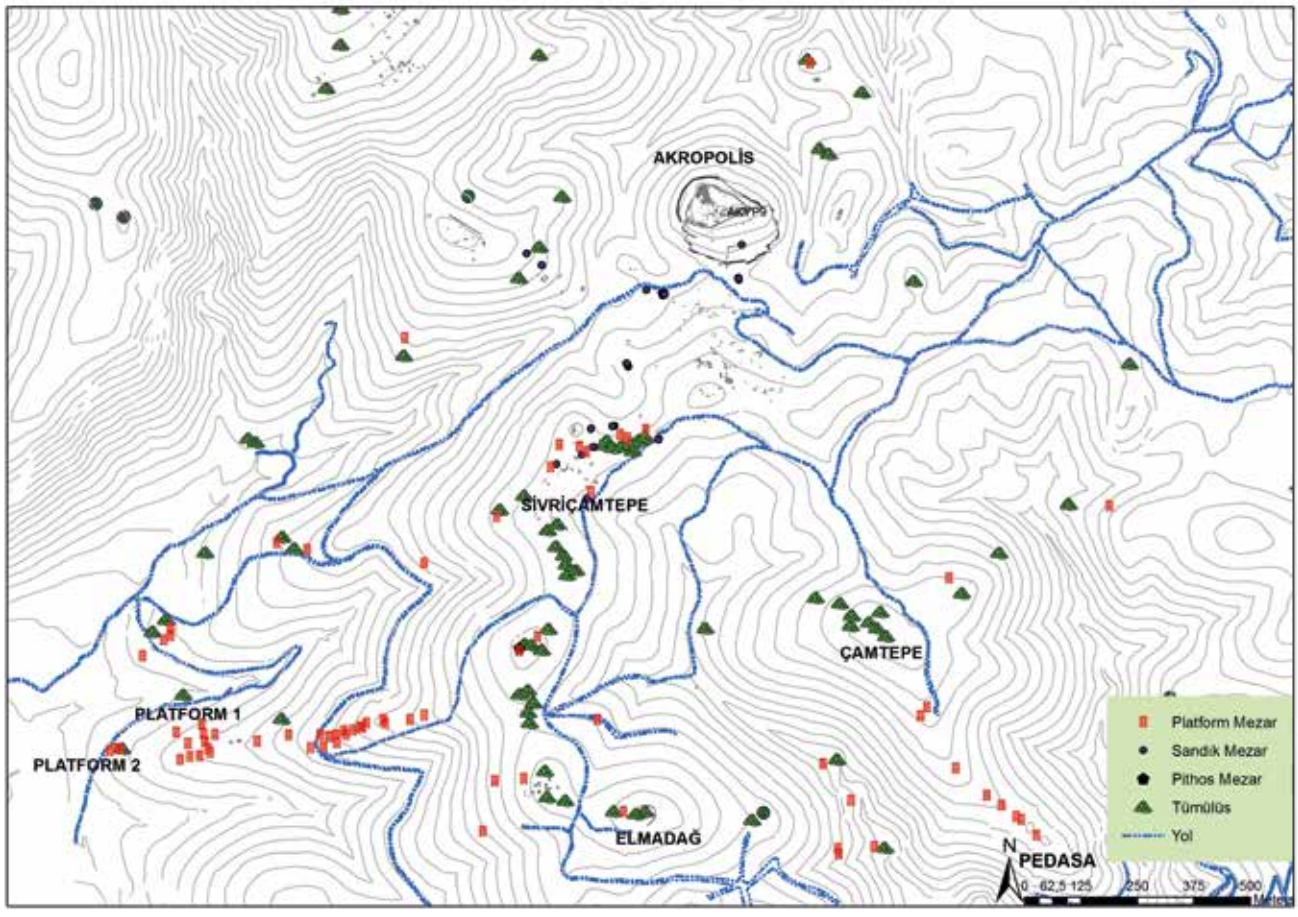
[6] Paton 1887: 69, 73, Fig. 16; Paton/Myres 1896: 243-244, Fig. 17-18; Diler 2015: 4, Fig. 10. Asarlık, nekropolis düzenlemesi, mimari planlama ve ölü gömme gelenekleri bakımından Pedasa ile benzer verilere sahip önemli bir Erken Demir Çağı yerleşimidir.

[7] Özer 2011: Res. 11; Diler 2016: Fig. 29.

[8] Özer 2014: Res. 8A.

[9] Özer 2009: Res. 12 (Mezar 1); Özer 2011: Res. 12 (Sol, Mezar 6 hediyesi).

[10] Bu durum mezarın batı kenarında belgelenmiştir. Platformlardaki mezarların, çok az sayıda örnek dışında genellikle bir plaka taştan kapakları bulunmaktadır. Dolayısıyla Mezar 1'in geri kalan bölü-

Resim 1: Pedasa Teritoryumu, Tümülüs ve Platformlar / *Pedasa Territorium, Tumuli and Platforms*

Resim 2: Platform 1 ve Pithos Odası (Mezar 1), (*Pedasa Kazı Arşivi*) / *Platform 1 and Pithos Chamber (Grave 1) (Pedasa Excavation Archive)*

kalınlığında korunmuş olan taş dolgu, platformlarda mezarların üzerini kapatan taş dolgunun kalınlığı konusunda fikir vermektedir[11]. Kazı çalışması öncesi, mezarın içerisinin kaçakçı tahribatı sonrasında tekrar taş ile dolduğu ve bazı taşların kapak taşlarının parçası olabilecek özelliğe sahip yassı ve büyük parçalardan oluştuğu görülmüştür (Res. 4). Bu taşlar kaldırıldıktan sonra, üst kısımda yonga taşlı olan kızıl kahverengi killi, bölgenin doğal toprağı özelliğine sahip toprak tabakası kazılmıştır. İçerisinden çok sayıda

münün büyük bir yassı taşla kapatılmış olması mümkündür.

[11] Taş dolguların kapak seviyesinden itibaren, 0.50-1.00 m. yüksekliğinde korunduğu izlenmektedir.

Resim 3: Platform 2 ve Pithos Odası (Mezar 13) / *Platform 2 and Pithos Chamber (Grave 13)*

Resim 4: Platform 1, Mezar 1, Kazı Öncesi / *Platfrom 2, Grave 1, Before the Excavation*

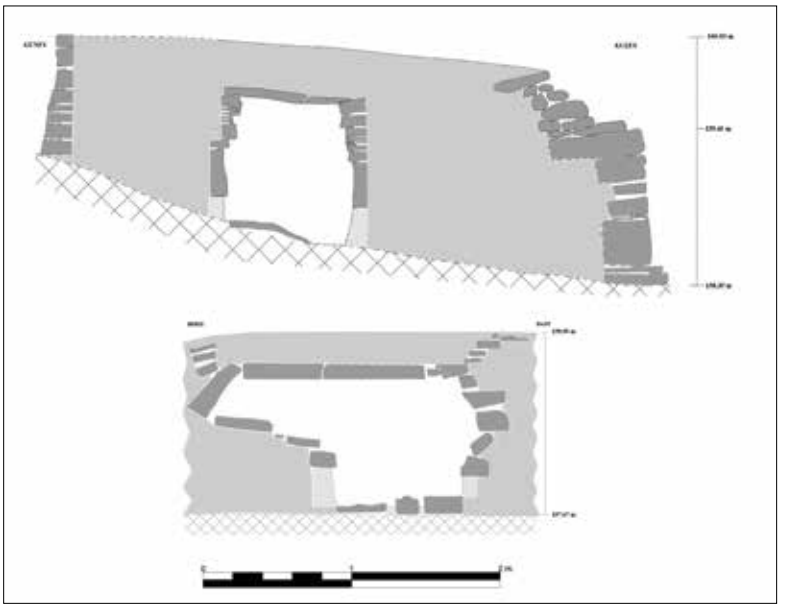
Resim 5: Mezar 1 İçi, Dağınık Pithos Parçaları / *Inside the Grave 1, Scattered Pithos Fragments*

Resim 6: Mezar 1, Kazı Sonrası / *Grave 1, After the Excavation*

pithos parçası (Res. 5, 18) ele geçen bu toprak tabakası, güneye doğru yükselen anakaya zemine ulaşılıncaya kadar devam etmiştir (Res. 6-7).

Pithos yerleştirmek amacına dönük olarak, platform içerisinde oluşturulmuş olan mezar odasını (Res. 7) sınırlandıran uzun yan duvarların, kısa kenarlardan birini tanımlayan batı duvara göre daha özenli işçiliğe sahip olduğu görülmektedir. Kaçakçı tahribinden dolayı doğu duvar iyi korunmamıştır. Mezarın kuzey duvarı 0.72 m yüksekliğinde korunmuştur ve alttaki anakaya zemin ile duvar arasında yer alan 0.25 m kalınlığındaki toprak tabakası üzerine inşa edilmiştir. Güney duvarı ise, 0.68 m. yüksekliğinde korunmuştur ve altta anakaya zemin üzerinde yer alan 0.17 m kalınlığındaki toprak tabakası üzerinden yükselir. Her iki duvar örgüsünün tabanında yer alan taşlar büyük boyutludurlar ve dik olarak yerleştirilmişlerdir. Duvar örgüsünde, üst kısımlarda ince plaka taşlar kullanılmıştır ve bunlar yukarıya doğru mezar odasını daraltacak şekilde, içe doğru kaydırılarak örülmüşlerdir. Mezar tabanında, taş örgünün başladığı kesimde 0.86 m olan genişlik, kapak taşlarının oturduğu kodda 0.65 m ölçülmüştür. Mezar odasının doğu-batı uzunluğu, doğu duvarın kaçakçı tahribine uğramasından dolayı tam olarak ölçülememiştir. Yine de, gömü çukurunun uzunluğu 1.10 m'den az, 1.30 m'den fazla olmamalıdır.

Resim 7: Mezar 1, Kesitler / *Sections of Grave 1*

Resim 8: Mezar 1, Buluntular / *Contents of Grave 1*

Kaçakçılar tarafından belki de defalarca tahrip edilmiş olan mezar odasında gerçekleştirilen çalışmalar sırasında, gömü amaçlı kullanılmış olan pithos parçaları dışında, küçük boyutlu çift kulplu monokrom kase, bronz fibula ve bronz küpe olası mezar hediyeleri (Res. 8) olarak ele geçtiler. Ayrıca kızıl killi toprak içerisinde, küçük kırıklar şeklinde korunabilmiş, oldukça az miktarda yanmış kemik parçaları ile karşılaşılmıştır. Mezar hediyeleri arasında yer alan küpe ve kemik parçalarının korunma durumu, Mezar 1'in bir kız çocuk/adolescent ile ilişkili olduğuna işaret etmektedir.

Platform 2, Mezar 13 (PDS09MP2G13) (Res. 3, 9-17)

Platform 2, Sivriçam Tepe'nin modern yerleşim Konacık'a doğru uzanan ve üzerinde çok sayıda platform bulunan batı yamacı üzerinde, yamacın batı uç noktasında, nekropoliste izlenen son platformdur (Res. 1, 3). 17.50 x 6.40 m ölçülerindeki platform 2, kuzey-güney doğrultulu olarak araziye yerleştirilmiştir. Yerleştirildiği yamaçta kuzey, batı ve güneyde arazi kod kaybederek devam eder. Platformda 2009 yılında gerçekleştirilen kazı çalışmaları sonucunda, kaçak kazılarla tahrip edilmiş olan 8 adet ve tahribattan korunan 4 adet mezar belgelenmiştir. Bu çalışmanın konusunu oluşturan Mezar 13, kazı ekibi tarafından ortaya çıkarılmıştır[12].

Mezar 13, platformun doğu kenarına yakın konumlanmış olarak, yapının yaklaşık orta bölümünde yer alır (Res. 3). Platformun taş dolgusunun yaklaşık 0.40/0.55 m altında, kuzeyde 0.90 x 0.80 x 0.12/00.6 m, güneyde ise 0.60 x 0.40 x 00.8/00.4 m ölçülerinde, 2 kapak taşı ile kapatılmış mezar odasıyla karşılaşılmıştır (Res. 9-10). Bu kapak taşları üzerine, daha küçük yassı taşların bir döşeme oluşturacak şekilde yerleştirildiği görülmüştür (Res. 16). Kapak taşları kaldırıldıktan sonra, altta ağız kısmı kuzeye doğru bakan ve mezar odası tabanına yatık olarak yerleştirilmiş bir pithos ortaya çıkarılmıştır (Res. 10-18).

Kuzey-güney doğrultulu mezar odası, tabanda 1.23 x 0.70 m ölçülerinde ve 0.74 m yüksekliğindedir (Res. 15, 16). Mezar odasını kuşatan duvarlar doğrudan doğal anakaya zeminin üzerinden başlamaktadır. Bindirme tekniğinde bir duvar örgüsüne sahip mezar odası, kapağın oturacağı zeminde daralmakta ve genişlik 0.48 m olmaktadır. Mezar 11'in yapımı sırasında mezarın taban taşı ve batı duvar örgüsü Mezar 13'ün üzerine taşırılmıştır ve dolayısıyla Mezar 13'ten sonraki bir döneme ait olmalıdır. Mezar 11'in örgüsünü oluşturan taşlar zaman içerinde kayarak pithosun kırılmasına sebep olmuşlardır (Res. 10-16).

[12] Mezarların numaralandırması, kazı kronolojisi çerçevesinde yapılmıştır. Platformun doğusunda yer alan eklentisinde ikisi tahrip edilmiş, üçü kazı ekibi tarafından ortaya çıkarılmış toplam 5 adet mezar belgelenmiştir. Pithosun, kazı sırasında çekilmiş bir resmi ve hediyesi kase için bkz. Diler 2016: 464, Fig. 31 ve 32; Özer 2011: Res. 12 (sağ).

Resim 9: Platform 2, Mezar 13, Kapak Taşları / *Platform 2, Grave 13, Cover Stones*

Resim 10: Mezar 13, *in-situ* Pithos / *Grave 13, in-situ Pithos*

Resim 11: Mezar 13, Tek Kulplu Kase (*in-situ*) / *Grave 13, One Handle Bowl (in-situ)*

Mezar odasının, içerisine yerleştirilen pithosun boyutu ve formuna göre inşa edildiği görülmektedir (Res. 15, 16). Doğal anakaya zeminin hemen üzerinde, pithosun karın çapına göre bir yatak oluşturulmuş, pithosun dibi, bu yatağın güneyinde iki sıra taş ile oluşturulan

Resim 12: Pithos İçi, Yonga Taşlar ve Kemirgen Yuvası / *Inside the Pithos, Stone Chippings and Rodent Nest*

Resim 13: Mezar 13, Buluntular / *Contents of Grave 13*

taş sırasının üzerine oturtulmuştur. Büyük bir yassı taş, pithosun boynu için zemin oluşturacak şekilde yatay olarak yerleştirilmiştir. Benzer düzenleme Mezar 1 için de geçerlidir. Pithosun ağız kısmı korunmamıştır. Yuvarlak olarak yontulmuş 0.23 m çapında bir taş (Res. 11), boynun iç kısmına yerleştirilerek kapak işlevi görmüştür. Bu kapak dışında dik olarak yerleştirilmiş 2 yassı taş ve daha kalın üçüncü bir taş ile pithosun ağız kısmının kapatılmış olduğu, mezar odasının kuzey duvarı ile pithos boynu arasının, düzensiz taşlarla doldurulduğu görülmüştür (Res. 10).

Kazı çalışması sırasında, pithosun boynunun hemen batı kenarında, dik olarak yerleştirilmiş tek kulplu kase ile karşılaşılmıştır (Res. 11, 13)[13]. Pithos içerisinde gerçekleştirilen çalışmada, Mezar 11'in taşlarının

[13] Diler 2016: 465, Fig. 32.

Resim 14: Mezar 13, Kremasyon Kemikleri / *Grave 13, Cremated Bones*

Resim 15: Mezar 13, Pithos Kaldırıldıktan Sonra / *Grave 13, After Pithos Removal*

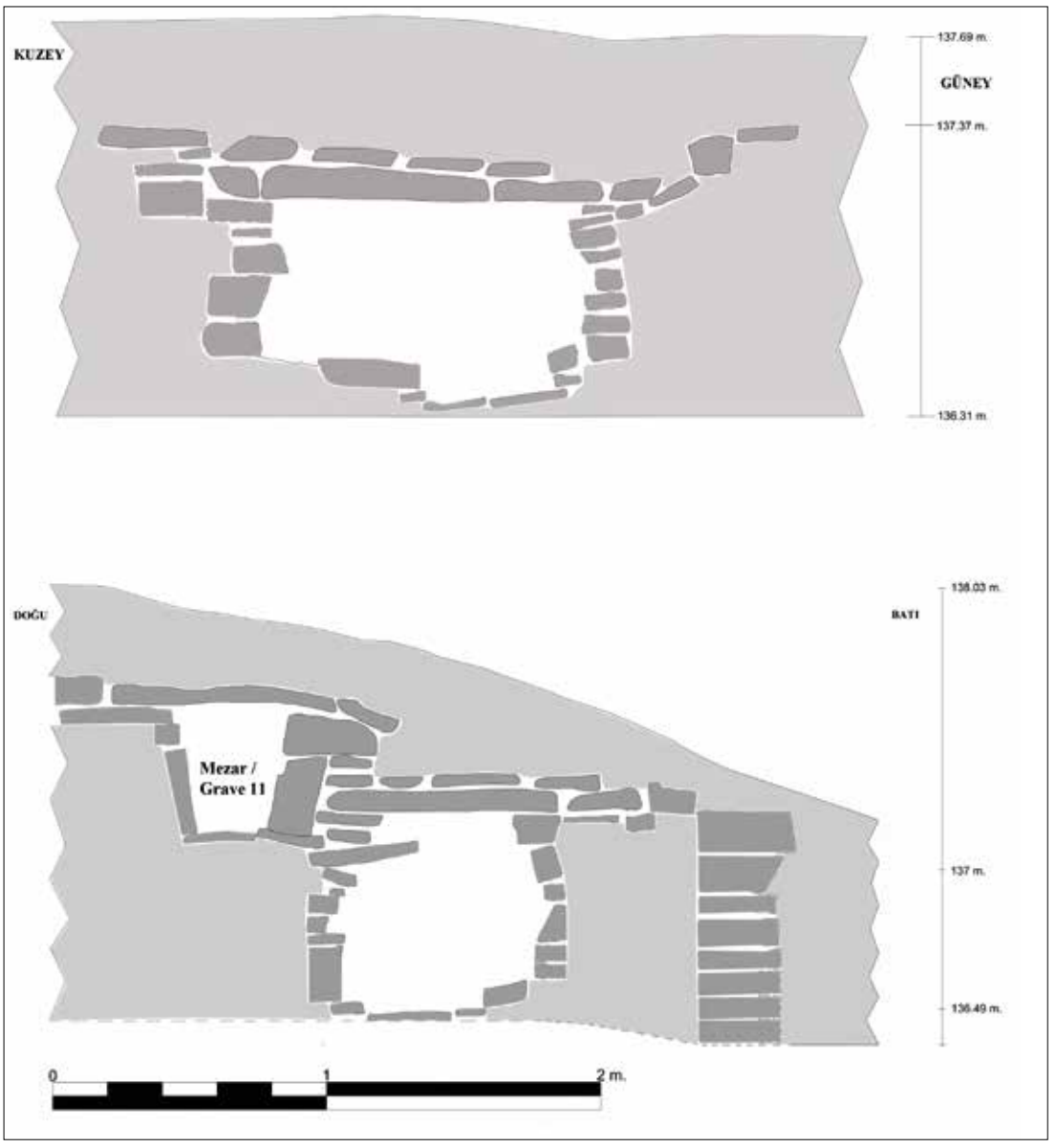
kayması sonucu pithosun kırılmasından dolayı, içerisine küçük boyutlu yonga taşların biriktiği ve bu taşların üzerindeki boşluğun küçük çalı çırpı ile yapılmış bir kemirgen yuvasına ev sahipliği yaptığı görülmüştür (Res. 12)[14]. Pithosun içerisinde, karın kısmının tabanında iki parça halinde korunmuş bronz fibula, demir bir fibulaya ait iğne parçası ve muhtemelen kılıç ya da kama parçası olabilecek iki adet küçük boyutlu demir parçası (Res. 13) bulunmuştur. Bu buluntularla birlikte, oldukça az sayıda olduğu dikkat çeken yanmış kemik parçaları ele geçmiştir (Res. 14). Dolayısıyla pithosun urne amaçlı kullanıldığı anlaşılmıştır. Mezar hediyeleri arasında yer alan demir kılıç/kama parçaları ve kemik parçalarının korunma durumu Mezar 13'ün bir erkek çocuk/adolescent ile ilişkili olduğuna işaret etmektedir.

Mezar 13'te sadece pithosun yerleştirilmesi amacı taşıyan mezar odası yapılmamış, platformun taş dolgusu içerisinde, mezarın batısında 2.10 m uzunluğunda ve 0.80 / 0.70 m yüksekliğinde, kuzeyinde ise 1.20 m uzunluğunda 0.75 / 0.65 m yüksekliğinde kuşatma duvarları örülmüştür (Res. 16-17). Mezarın batı sınırını tanımlayan duvarın taşları, batıda yer alan Mezar 7'nin kapak taşları üzerine oturmaktadır. Kronolojik olarak sıralamak gerekirse Mezar 7, platformun bu noktasındaki belki de platformdaki ilk mezardır, arkasından Mezar 13 ve sonrasında Mezar 11 yapılarak gömüler gerçekleştirilmiştir.

Mezar 1'in tabanında kazılan kızıl killi, pithos parçaları ile karşılaşılan toprak içerisinde pithos parçaları ile doğal anakaya zemin arasında bir kase, bronz fibula ve bronz küpe ile karşılaşılmıştır. Mezar 13'te gerçekleştirilen kazılar, bu buluntuların pithos mezar ile olası buluntu ilişkisinin anlaşılmasını sağlamıştır. Mezar 13'ün kazı verileri doğrultusunda, doğruluğu kesin olmamakla birlikte, kasenin pithosun dışına omuz ile ağız arasında bir konumda, fibula ve küpenin ise pithos içerisine bırakılmış olduğu söylenebilir. Urne pithoslar ile bağlantılı mezar buluntularının benzer olması, özellikle fibula ve kase ortaklığı, bu mezar tiplerinde ortak mezar hediyelerinin kullanıldığına işaret eden verilerdir.

Pithosların yerleştirildiği mezar odalarının mimari düzenlemeleri de benzer özelliklere sahiptirler: Mezar odasını yanlardan sınırlandıran duvarların üst taşları, gerilerine yerleştirilmiş olan yassı taşlarla birlikte, kapak taşları için taban oluşturmaktadır. Uzun yan duvarlar daha özenli örülmüştür ve kapak koduna doğru daralmaktadır. Pithosun dip kısmı gerisindeki kısa kenarın daha özensiz taşlarla sınırlandığı, doğal yüzeyin hemen üzerindeki tabanda ise, pithosun karın kısmı için bir yatak oluşturulduğu, ağız boyun kısmının taş döşeli zemine yerleştirildiği ve ağız kısmındaki kısa kenarın aynen diğer kısa kenar gibi daha özensiz taşlarla sınırlandığı görülmektedir.

[14] Platformlarda ortaya çıkarılan mezarlarda sıklıkla bu yuvalar ile karşılaşılmaktadır.

Resim 16: Mezar 13, Kesitler / *Sections of Grave 13*

BULUNTULAR

Kaseler (Res. 8, 11, 13)

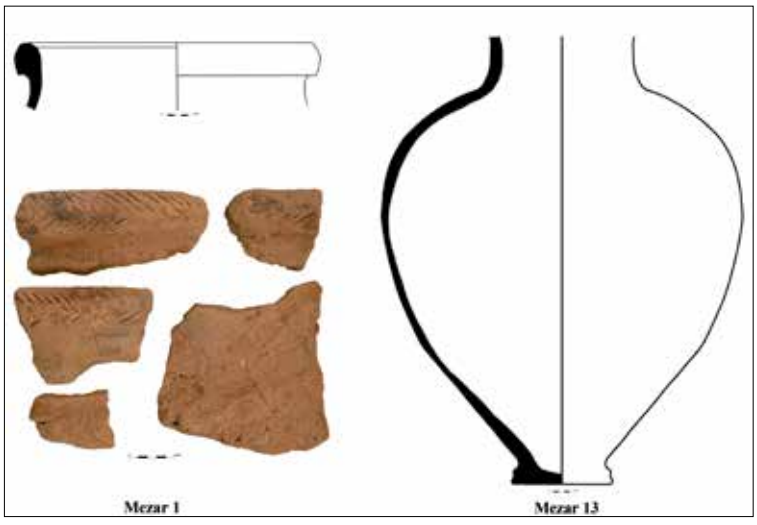
Kaseler, her iki mezarda ortaya çıkarılmış ortak gömü hediyeleri arasında yer alırlar. Mezar 1'de ortaya çıkarılmış olan kase, gövde ortasından çıkan ve gövdeye yakın yerleştirilmiş iki, Mezar 13'ün hediyesi olan kase ise, gövde ortasına diagonal olarak yerleştirilmiş dışa doğru uzayan bir kulba sahiptir (Res. 8, 13). Mezar 1 buluntusu kase, yüksek olmayan konik kaidelidir. Mezar 13 buluntusu kase ise daha yüksek konik kaidelidir ve kaide dış kenarında ince bir plastik banda sahip olduğu görülmektedir. Bu farklılıkları dışında ağız, gövde, kaide çapları ve ağız ve gövde profilleri ile benzer özellikleri paylaşmaktadırlar. Her iki kase, derin yarı küresel gövdeleri, dışarıya doğru açılan ağızları, iç bükey devam eden gövde profilinin kulp altında dönüş yaparak kaide ile birleşmesi gibi ortak profil özelliklerini tekrar etmektedirler. Yavaş çark yapımı ve bezemesiz olan kaselerin, profil olarak ilişkilendirilebilecek en yakın benzerleri Sub Myken tek kuplu[15] ve çift kulplu[16] derin kaseleri ve Erken ve Orta Protogeometrik Dönem'e tarihlenen tek kulplu kaseler arasında karşımıza çıkmaktadır[17].

Mezar 1 buluntusu kase, iki kulba sahip olmasından dolayı derin kaseler ile ilişkilendirilebilir. Ancak kulp ve kaide farklılığı dışında, Pedasa kaseleri form özellikleri ve

[15] Mountjoy 1986: 199, Fig. 268; Ege'nin farklı bölgelerinden çok sayıda örnek için bkz. Mountjoy 1999.
[16] Mountjoy 1986: 200, Fig. 269; Mountjoy 1999.
[17] Lemos 2002: 27 vd., Fig. 12.10, 13.3, 7-8, 14.3, 15.10, 29.2.

Resim 17: Mezar 13'ü Batıdan Kuşatan Duvar / West Surrounding Wall of Grave 13

Resim 18: Mezar 1 ve 13 Pithosları / Pithoi of Grave 1 and 13

bezemesiz olmalarıyla neredeyse birbirlerinin eşidirler. Mezar 13 buluntusu kase, kulbun dikey değil diagonal olarak yerleştirilmiş olması ile profil benzerliğine sahip olduğu Sub Myken Dönemi'ne ait tek kulplu kaselerden farklılaşmakta, ancak Geç Hellas III C ve Sub Myken form repertuarında karşılaştığımız benzer kulp yerleştirmesine sahip kase örneklerinden dolayı, bilinen bir uygulamanın farklı bir vazo formunda karşılaştığımız yerel bir temsilcisi olduğu anlaşılmaktadır[18]. Sub Myken ve Protogeometrik Dönem'e ait benzer ya da yakın profile sahip tek kulplu kase serilerinde, kulp ağızdan başlamakta gövde ortası ile birleşmektedir[19]. Pedasa kasesi, gövde ve kaide profili ile MÖ geç 12. yüzyıldan 10. yüzyıl başlarına kadar benzerleri bulunabilen tek kulplu kaselerin yerel bir temsilcisi olmalıdır.

Geç Hellas III C ve Sub Myken seramik tiplerinin yerel örneklerinin Ege coğrafyasında birçok bölgede oldukça sık görülmesi[20] ve ortak form ve bezeme geleneğinin Erken Demir Çağı[21] içlerinde devam etmesi, yerel örneklerin kronolojik sınırları belirlenemediğinden dolayı, iyi kontekst verisine sahip olunmayan buluntuların ait olduğu kültür döneminin kısa zaman aralıkları şeklinde belirlenebilmesini oldukça güçleştirmektedir. Pedasa kaseleri, dışa açılan ağız ve içbükey gövde profilleriyle, MÖ 11. yüzyıl başlarından itibaren Ege kültür bölgelerinde sıklıkla karşılaşılan tek kulplu kaselerin[22] form özelliklerini takip etmekte, konikleşmiş kaideleriyle ise, MÖ 11. yüzyıl sonları belki en geç 10. yüzyıl başlarına tarihlenen tek kulplu kaselere daha yakın oldukları görülmektedir[23]. Pedasa urne pithoslarının hediyesi kaseler, birçok bölgede yerel tipleri ile uzun zaman karşılaşılan formun, Sub Myken ve Erken Protogeometrik Dönem serileri arasında daha yakın benzerlerini buluyor olmamızdan dolayı, muhtemelen MÖ 11. yüzyıla, daha çok yüzyılın ikinci yarısına ait olmalıdırlar.

Fibulalar (Res. 8, 13)

E. Caner, Anadolu fibulaları ile ilgili çalışmasında 19. yüzyıl sonlarında Asarlık'ta Paton tarafından gerçekleştirilen ve buluntuları British Museum'a götürülen mezar kazılarında ortaya çıkarılmış olan Tip II a ve d grupları altında incelemiş olduğu fibulaları, Karia üretimi olarak yorumlamıştır[24]. Son yıllarda Karia'da artan kazı ve araştırmalar Caner'in sınıflandırdığı fibula tiplerine ait çok sayıda yeni örneğin ortaya çıkarılmasını sağlamıştır[25].

Mezar 1 ve 13'te ortaya çıkarılmış olan fibulalar, yay bölümünü sınırlandıran iki boğum, yay bölümünde

[18] Boysal 1969: Taf. XXXV 1-2 (Çömlekçi); Popham/Schofield/Sherratt 2006: 187-188, Fig. 2.16, 13-14 (Lefkandi); Thomatos 2006: Fig. 1.368, 369 (Kos).

[19] Mountjoy 1986: Fig. 268; Çok sayıda örnek için bkz. Lemos 2002.

[20] Desborough 1964; Mountjoy 1999; Mountjoy 2009.

[21] Desborough 1952; Desborough 1972; Snodgrass 2000; Lemos 2002.

[22] Desborough 1954: 98, Pl. 11, 437 (Kerameikos); Styrenius 1962: Taf. 7, 3645, 3650, 3651, 3654, 3656, Taf. 8, 3643, 3644, 3646, 3652, 3653, 3655 (iki ve tek kulplu örnekler, Salamis); Morricone 1965-1966: 280, Fig. 320 (yatay tek kulplu, Kos); Desborough 1972: Pl. 9, alt orta (Mykenai); Gercke/Naumann 1974: 17-18, Abb. 4, 7 (Tiryns); Voigtländer 1986: 21, Abb. 9, B (iki kulplu ve konik kaideli, Miletos); Sipsie-Eschbach 1991: 168-169, Taf. 57, 6, Taf. 59, 4 (Iolkos); Jacob-Felsch 1996: 23-24, 26, 153, Taf. 5 ve 40, 292 (iki kulplu, Kalapodi);

[23] Forsdyke 1925: 212, Pl. XVI, 1105 (yatay kulplu, Asarlık Mezar C); Lemos 2002: 28-29; Malakasioti/Tsiouka 2011: 611, Fig. 7 sol (Voulokalyva, Halos).

[24] Caner 1983: 28, 30.

[25] Asarlık, Pedasa, Belentepe ve Hüsamlar kazılarında Caner Tip II d ile ilişkili çok sayıda yeni buluntu ele geçmiştir.

yuvarlak kesitli olmaları, çift halkalı spiralin boğumun hemen kenarından başlaması, diğer boğumdan iğne yuvasına uzanan kol kısmının dörtgen kesitli olması ile benzer özellikleri paylaşmaktadırlar. Mezar 1 buluntusu fibula, boğumlarının daha yuvarlak ve dışa taşkın olması, boğumlar üzerindeki kazıma çizgiler ve yay bölümünün ortaya doğru daha belirgin bir şekilde şişkinleşiyor olması ile, yatay ve kazımasız boğumları ve yay bölümünün ortada daha az şişkinleştiği Mezar 13 buluntusu fibuladan farklılaşmaktadır. Ayrıca Mezar 13 buluntusu fibula daha küçük boyutludur.

Her iki fibula, yukarıda sıralanan form özelliklerinden dolayı Caner Tip II d (Caner no. 7-13) grubu içerisinde yer alırlar[26]. Bu grup içerisinde yer alan dokuz fibuladan altısı Asarlık'tan, Paton kazıları buluntusudur ve tamamı mezarlardan ele geçmiştir[27]. Bayraklı buluntusu 12A örneği dışında kalan iki örnekten biri Çömlekçi'den (Caner no. 7), diğeri Beçin'den (Caner no. 13) gelmektedir ve yine mezar buluntularıdır.

Caner'in Tip II d grubuna yakın form özelliği gösteren asimetrik fibulaların Ege ve Akdeniz coğrafyasında oldukça geniş bir yayılım alanına sahip olduğu görülmektedir. Pedasa ve Asarlık fibulaları ile ilişkili örneklerle Vergina[28], Voulokalyva[29] (Halos), Lefkandi[30], Attika[31], Skyros[32] ve Kameiros[33] gibi merkezlerde karşılaşılır. Kıbrıs'ın ise, benzer fibulaların çok sayıda ele geçtiği önemli bir kaynak bölge olduğu görülmektedir[34]. Benzerlik kurulan fibulalar ile Leleg Yarımadası fibulaları arasındaki temel fark, yay ile iğne arasının Kıbrıs buluntuları başta olmak üzere daha geniş olmasıdır.

Bugünkü arkeolojik veriler doğrultusunda, asimetrik fibulaların en geç, MÖ 12. yüzyılın sonlarından itibaren Kıta Yunanistan'da kullanılmakta olduğu görülmektedir[35]. Pedasa örnekleri ile ilişkili Sub Myken Dönem'e tarihlenen Kerameikos Mezar 42[36] ve Mezar 108[37] buluntusu fibulalar, Caner'in de belirttiği gibi, form özellikleri bakımından Pedasa fibulaları ile ilişkili gruptan daha erken örnekler olmalıdırlar[38]. Serinin ilk örneklerinde boğumlar henüz standart şeklini almamış ve iğne yuvasına uzanan ön kol, boğumdan itibaren genişleyen bir forma dönüşmemiştir. Pedasa örnekleri ile tipin ilk örnekleri arasındaki benzerlik, asitmetrik olmalarının yanı sıra, spiralin hemen boğumun kenarından başlıyor olmasıdır.

Caner, Tip II d asimetrik fibula grubunun Sub Myken ve Protogeometrik Dönemler'de kullanıldıklarını önermiştir. Pedasa örnekleri ile ilişkili iki boğumlu asimetrik fibula tiplerinin Akdeniz dünyasında MÖ 11. yüzyıl ile 9. yüzyıl arasında kullanım gördükleri kabul edilmektedir[39]. Pedasa fibulaları, Kerameikos Mezar 42, Mezar 108 ve Lefkandi Skoubris Mezar 43 buluntusu fibulalara göre belirginleşmiş olan boğumları ve iğne yuvasına doğru genişleyen ön kol bölümleri ile, daha gelişmiş form özeliklerini tekrar ederler[40]. Tip olarak yakın olan diğer benzer fibulalar Protogeometrik Dönem'e tarihlenen mezar kontekstlerinden ele geçmişlerdir. Pedasa örnekleri ile ilişkilendirilebilecek Lefkandi buluntusu asimetrik yay fibulalar, Kıbrıs'ta geliştirilen ve Ege'ye aktarılan bir form olarak yorumlanmıştır[41]. İki boğumlu asimetrik yay fibulalar, Karia coğrafyasında Erken Demir Çağı başlarından MÖ 9. yüzyıla kadar oldukça sık görülmektedir. Pedasa örnekleri, ele geçtikleri mezarların diğer buluntuları olan kaseler için önerilmiş olan MÖ 11. yüzyılın ikinci yarısına ait olmalıdırlar. Benzer fibulalar için genellikle önerilmiş olan MÖ 11. ve 10. yüzyıllara ait oldukları şeklinde kabul edilmiş olan tarih aralığı, Pedasa örnekleri için önerilen tarih aralığını desteklemektedir.

Her iki mezarda birer tam örnek olarak ortaya çıkarılmış olan fibulaların kullanım amacı, gömülen birey ile ilişkili birer gömü hediyesi veya kişisel eşya olmanın yanı sıra, yakma alanından toplanan kül ve kemiğin taşındığı bez torbaların ağzını kapatan bir iğne işlevini de görmüş olabilecekleri şeklinde de açıklanabilir. Platformlarda yapılan kazılarda, bazı sandık/kutu mezarlarda bazen sağlam, bazı durumlarda küçük parçalar halinde fibulalar ile karşılaşılmaktadır. Bu fibulaların da, kül ve kemik taşınan bez torbaların ağzını bağlamak için kullanılmış olmaları mümkündür.

[26] Caner 1983: 29-31, Taf. 1-2.
[27] Paton 1887: 77; Carstens 2008: 77, Fig. 22.
[28] Radt 1974: 125, 141, 144, Taf. 38, 25.
[29] Malakasioti/Tsiouka 2011: 612, Fig. 8.
[30] Catling/Catling 1980: 238-240, Pl. 167.I.10-11, Pl. 248, 5-8; Popham/Lemos 1996: Pl. 67, 6, Pl. 69 (alt sol).
[31] Smithson 1961: 173, Pl. 27, 58 (Nea İonia).
[32] Vlavianou-Tsliki 1998: 129, Pl. 42, 703 (boğumun spiralden uzak olduğu bir örnek)
[33] Jacopi 1933: 356, Fig. 84, 1.
[34] Giesen 2001.
[35] Catling/Catling 1980: 237; Bouzek 1985: 157-159; Ruppenstein 2007: 218 vd.
[36] Catling/Catling 1980: 237; Mountjoy 1995: 60, Fig. 79; Ruppenstein 2007: 218.
[37] Desborough 1964: Pl. 21; Snodgrass 2000: Fig. 80; Ruppenstein 2007: 218.
[38] Caner 1983: 30-31.
[39] Bouzek 1985: 157-159; Pare 2008: 87-90; Lemos 2002:111-112; Giesen 2001: 102-109; Pare 2008: 90.
[40] Catling/Catling 1980: 237, Pl. 247, 18.
[41] Ege'den Kıbrıs'a geçtiği ve tekrar geri geldiğiyle ilgili tartışma için bkz. Catling/Catling 1980: 237.

Diğer Buluntular (Res.8, 13)

Bronzdan yapılmış küpeler Erken Demir Çağı başlarına ait mezarlarda karşılaşılan mezar hediyeleri arasında yer almaktadırlar. Yüzük veya saç halkalarına göre mezar kontekstlerinde daha az sayıda temsil edildikleri görülür. Mezar 1 buluntusu küpe, Pedasa'da da mezarlarda oldukça az sayıda ele geçen örneklerden biridir[42]. Mezar 13'te pithos içerisinde bulunmuş olan demir parçalarının korunma durumları, ait oldukları nesnenin tanımlanabilmesine olanak vermemektedir. Söz konusu demir parçalarının kılıç ya da kama parçası olmaları mümkündür[43]. Pedasa'da kazısı gerçekleştirilen platformlarda zaman zaman küçük parçalar şeklinde mezarlara bırakılmış demir ya da bronz parçalar ile karşılaşılmaktadır. Parçaların ele geçme durumları, bilinçli olarak küçük parçalar şeklinde mezarlara bırakıldıklarına işaret etmektedir.

URNE PİTHOS GELENEĞİ

Ege kültürlerinde kremasyonun ortaya çıkması ve yaygınlaşması, arkeolojinin temel ilgi alanlarından biri olarak güncelliğini korumaktadır[44]. Kremasyondan geriye kalan kalıntıların bir kap içerisinde saklanması/gömülmesi, Geç Neolitik Dönem'den itibaren uygulama bulmuş bir gelenektir[45]. Genel tercih, kremasyon kül ve kemiklerinin gömülmesi için farklı boyutta kapların kullanılmasıdır[46]. Pithos gibi büyük kapların urne amaçlı kullanımı Orta Tunç Çağı'nda sınırlı sayıda örnekle Anadolu kültürlerinde belgelenmekte[47], Geç Tunç Çağı'nda ise Ege'nin farklı alt kültür bölgelerinde sayısı gittikçe artan uygulama bulduğu görülmektedir[48]. Batı Anadolu'da kremasyonun İlk Tunç Çağı III Dönemi'nde uygulama bulmuş olduğunu, Afyon Kaklık mezarlığından bir urne belgeler[49]. Orta Tunç Çağı'nda urneler, Afyon Bayat ilçesi Dede Mezarı, F8 mezarında[50] ve Eskişehir Demircihüyük gibi merkezlerden bilinmektedir[51]. Demircihüyük, bazı pithos mezarlarda inhumasyon gömülerin üzerine bırakılmış yanmış kemik parçaları bulunmuş olmasıyla, pithosların urne amaçlı kullanıldığı örnekleri sağlamıştır[52].

MÖ 2. binin ikinci yarısı ile birlikte, Batı Anadolu kıyısı ve yakın geri bölgelerde kremasyon gömülerin sayısında dikkat çeken artışın olduğu görülmektedir. Pithos içerisine urne bırakma uygulaması Beşiktepe[53] ve Troia[54], inhumasyon gömü barındıran pithoslara ikincil gömü olarak kremasyon kemikleri bırakılma alışkanlığı Troia, pithosların urne amaçlı kullanılması geleneği Troia ve Ulucak'ta karşımıza çıkmaktadır[55]. Pithos içerisine bırakılmaları dışında, urneler Beşiktepe'de sandık mezar ve mezar evi olarak isimlendirilmiş olan yapı içerisine[56], Panaztepe'de tholos mezarlar ve platformların içerisine[57], Bakla Tepe'de Ege/Myken tipi bir oda mezar içerisine bırakılmışlardır[58].

Pithosların urne amaçlı kullanılması Geç Minos III A ve B Dönemleri'nde Girit Olous nekropolünde görülmektedir[59]. Girit ve Güney Ege dünyasında inhumasyonun esas gömü şekli olduğu Geç Tunç Çağı'nda, kremasyonun bir mezarlıktaki en önemli gömü şekli olması, Olous kremasyonlarının genel manzaranın dışında sıra dışı bir merkez olarak olarak yorumlanmasına sebep olmuştur. Burada, pithoslar dışında küvet formlu üç lahit, urne amaçlı kullanılmıştır.

Bugünkü bilgilerimiz doğrultusunda pithosların urne amaçlı olarak kullanılması Olous örneklerinden sonra tekrardan, uzun bir kronolojik kopukluktan sonra Asarlık ve Pedasa'da karşımıza çıkmaktadır[60]. Her iki merkezde gerçekleştirilen kazı ve belgeleme çalışmaları, mezar platformlarında kül ve kemik bırakılmak için oluşturulmuş sandık/kutu mezarlar dışında, bazı platformlarda daha büyük yapılmış mezar odası olarak isimlendirilebilecek mimari birimlerin, pithos yerleştirmek amacı taşıdığını göstermiştir. Asarlık'ta tipik bir mezar platformu olan Mezar O'da, bir mezar odasında ortaya çıkarılmış pithos ile ilişkili üzengi kulplu kap, Sub Myken'den Protogeometrik Dönem'e geçiş aşamasına tarihlenmiştir[61].

Bu çalışmada mezar buluntularından yola çıkılarak Pedasa urne pithosları için MÖ 11. yüzyılın ikinci yarısına ait oldukları önerilmiştir. Pedasa ve Asarlık nekropolislerinde bazı platformlarda karşılaşılan urne

[42] Erken Demir Çağı başlarına ait küpeler için bkz. Catling/Catling 1980: 248; Lemos 2002: 117, 127.
[43] Demir kılıç ve kamalar ile ilgi genel bilgi için bkz. Lemos 2002: 117-120
[44] Stampolidis 2001; Thomatos 2006: 17-177; Jung 2007; Lochner/Ruppenstein 2013; Mohr 2015: 56-57, 111 vdd.
[45] Ekmen 2002: 26.
[46] Thomatos 2006: 152, 170-177; Jung 2007; Ruppenstein 2013; Mohr 2015: 56-57;
[47] Seeher 2000:181.
[48] Jung 2007; Ekmen 2012: 30.
[49] Topbaş/Efe/İlaslı 1998: 35, Mezar 15.
[50] Üyümez/Koçak/İlaslı 2008: 406-407, Res. 9 ve 11.
[51] Seeher 2000: 181. Tunç Çağı'nda Anadolu'da kremasyonun görüldüğü diğer merkezler için bkz. Ekmen 2012.
[52] Seeher 2000: 181, 225-227.
[53] Basedow 2000: 15-35; Basedow 2002; Jung 2007: 218-219.
[54] Jung 2007: 218.
[55] Abay/Sağlamtimur/Özkan 2000: 361.
[56] Basedow 2000: 46.
[57] Akyurt 1998: 21; Günel 1999: 26; Erkanal 2008; Jung 2007: 219.
[58] Özkan/Erkanal 1999: 14-16.
[59] Kanta 2001.
[60] Paton 1887: 74; Diler 2016: 464, Fig. 31.
[61] Desborough 1964: 254; Snodgrass 2000: 67, 237; Caner 1983: 28-29. Bu mezar ve buluntularının güncel verilerle tekrar değerlendirilerek Geç Hellas III C Dönemi içerisine tarihlendirilmesi ile ilgili tartışma için bkz. Özer/Özer 2017.

pithosların genellikle bir platformda tekil örnek olarak uygulama bulduğu görülmektedir. Bu platformlarda ortaya çıkarılan mezarların kül ve kemik bırakılmak için tasarlanmış taş örgülü sandık/kutu mezarlar olduğu dikkate alındığında, bazı platformlarda urne pithoslara yer verilmiş olması dikkat çeker. Platform 1'de, pithos için tasarlanmış olan oda, toplam üç mezara sahip platformun ortasında, merkezi bir konumda yer alır. Platformdaki Mezar 6'ya ait buluntu ve platforma yapılmış olan eklentideki mezarların buluntuları MÖ 10. ve 9. yüzyıllara aittir[62].

Platform 2'de ortaya çıkarılmış olan urne pithos için de aynen Platform 1'deki gibi yaklaşık olarak benzer bir konum seçilmiş ve pithos için oluşturulmuş mezar odası, batı ve kuzeyde taş duvarlar ile sınırlanarak platform içerisindeki konumu belirginleştirilerek basit bir parselizasyon yapılmıştır. Platformdaki mezarlar, büyük oranda tahrip edilmiş olmakla birlikte, platformun kendisi ve eklentisindeki mezarlara ait buluntular MÖ 11. yüzyıl ile MÖ erken 7. yüzyıl arasına tarihlenmektedir. Mezar 1'in, platformdaki ilk mezar olduğunu konumu ve buluntuları göstermektedir. Mezar 13'ün platformun ilk mezarı olmadığı, mezarı batıdan kuşatan duvar taşlarının sandık/kutu Mezar 7'nin kapağı üzerinden başlıyor olmasından anlaşılmaktadır.

Mezar 13'te ortaya çıkarılmış olan pithosun, platformda gerçekleştirilen ilk gömü ile ilişkili olmaması, urne pithosların platformlara yerleştirilen ilk mezar olduğu ve belki de platformun inşa edilmesine sebep olan ilk gömünün pithos içerisinde gerçekleştirildiği şeklinde bir yorumun, urne pithos içeren her platform için geçerli olamayacağına işaret etmektedir[63]. Pedasa nekropolislerinde inşa edilen ilk platformlarda urne amaçlı kullanılmış pithoslar var mıydı sorusuna henüz verilebilecek geçerli bir cevap bulunmamaktadır. Pedasa'da kazısı gerçekleştirilen MÖ 12. yüzyıla ait platformlarda dağınık parçalar şeklinde pithos parçaları ile karşılaşılmış, ancak yerinde bir pithosun varlığını kanıtlayan mezar belgelenmemiştir. Pedasa örnekleri ve Asarlık Mezar O dikkate alındığında, inşa edilen ilk platformlardan itibaren bu mezar yapılarında sembolik amaçlı, sayısı bir, belki iki adet urne pithos yerleştirme geleneğine rastlanılmaktadır. Pithosların içerisinde bir kremasyondan geriye kalmış olan kalıntılara ait oldukça sınırlı sayıda yanmış kemik parçasının bulunması, gerçekleştirilen gömünün olası sembolik anlamı ile örtüşür[64]. Güncel veriler, Pedasa'da platform mezar yapıları ve kremasyonun MÖ 12. yüzyılın başları ile başladığını ve kremasyonun tek başına esas gömü geleneği olduğunu göstermektedir. Geleneğin ve mezar yapı tipinin daha önceki dönemlere ait kanıtları veya MÖ 7. yüzyıldan sonra devam ettiğine dönük veriler, Pedasa ve Asarlık'ta henüz belgelenmemiştir[65].

Pithos içerisinde kremasyonun görüldüğü Orta Tunç Çağı Demircihüyük mezarları, Anadolu Tunç Çağı kültürlerinde yaygın gömü şekli olan pithos gömü geleneğine adapte olmuş örneklerden oluşmaktadır[66]. Geç Tunç Çağı'nda ise Batı Anadolu kıyısı ve yakın geri bölgelerde, Troia, Beşiktepe, Panaztepe, Bakla Tepe, Müsgebi[67] mezarlıkları verileri daha çok merkezde kremasyonun yaygınlaştığını göstermektedir. Panaztepe, Bakla Tepe ve Müsgebi örneklerinde, Ege/Myken tipi mezar odalarında urneler gözlenirken, Troia ve Beşiktepe'de pithos içerisinde urneler; Troia ve Ulucak'ta urne pithoslar görülür.

Kremasyonun adalar ve Kıta Yunansitan'da Myken kültürel süreci içerisindeki varlığı, mezar odaları içerisine bırakılmış olan urneler veya mezar odaları tabanında belgelenmiş dağınık yanmış kemik parçalarından anlaşılmaktadır[68]. Geç Hellas III C ile birlikte kremasyon geleneğinde artış gözlenir[69]. Atina ve Lefkandi mezarlıkları MÖ 11. yüzyıldan itibaren kremasyon geleneğinin oldukça yaygın uygulama bulduğunu gösteren kanıtları sunmaktadırlar[70]. Girit ise, Geç Tunç Çağı içerisinde Olous ve Geç Minos III C Dönemi'nde Pezoulos Atsipadhes örneklerinden de anlaşılacağı üzere, Troia örneklerinde de olduğu gibi, kremasyondan arta kalanların pişmiş toprak kaplarla gömülmesi bakımından benzerlik göstermektedir[71]. Pedasa ve Asarlık urne

[62] Özer 2011: 331-332, Res. 12.

[63] Merkezi konumda olmamakla birlikte, Platform 2'de, ciddi şekilde tahrip edilmiş olan ikinci bir pithos belgelenmiştir.

[64] Mohr 2015: 56. Mezarlarda ortaya çıkarılmış kremasyon kemiklerinin oranları ile ilgili tartışma için bkz. Lagia/Papathanasiou/Malakasioti/Tsiouka 2013.

[65] Pedasa'da bugüne kadar belgelenmiş 80 civarında platform bulunmaktadır. Bunların yaklaşık yüzde onu araştırılmıştır. Madnasa örnekleri, yapı tipinin Arkaik Dönem içerisinde devam ettiğini gösteren veriler sağlamıştır. Prof. Dr. A. Diler'e ve Dr. Ş. Gümüş'e bu verileri paylaştığı için teşekkür etmek isterim.

[66] Seeher 2000: 181, 225-227; MÖ 2. bine tarihlenen diğer örnekler için bkz. Ekmen 2012: 33.

[67] Boysal 1967: 8; Jung 2007: 220; Carstens 2008.

[68] Jung 2007: 215-216; Ruppenstein 2013: 185-187.

[69] Thomatos 2006: 170-171; Jung 2007: 216-218; Ruppenstein 2013; Lagia/Papathanasiou/Malakasioti/Tsiouka 2013: 201-201; Piteros 2001; Palaiologou 2013.

[70] Lemos 2002: 186-187; Ruppenstein 2013.

[71] Girit, Geç Minos III C Dönemi'nde çok sayıda merkezde kremasyon geleneğinin belgelendiği önemli bir merkez olarak dikkat çeker. Girit'teki merkezlerin listesi için bkz. Ruppenstein 2013: Fig. 2. Pezoulos Atsipadhes urnelerinin nekropolis dokusu oluşturan yoğunluğu "Urnfield cemetery" olarak yorumlanmasına sebep olmuştur. Konu ile ilgili tartışma için bkz. Agelarakis/Kanta/Moody 2001: 76. Anadolu'da ise MÖ 2. binde benzer şekilde yorumlanabilecek Arıbaş, Ilıca ve Osmankayası (Ekmen 2012: 34-36) gibi daha çok sayıda mezarlık alanı bulunur. Konu ile ilgili tartışma için bkz. Snodgrass 2000: 189.

pithosları Tunç Çağı Ege kültürlerinde karşımıza çıkan, ancak kronolojik bakımdan oldukça erken dönemlere giden uygulamanın, Erken Demir Çağı başlarında özel tasarlanmış yeni bir mezar yapısı içerisinde devam ettiğini gösteren veriler sağlamaktadır. Platformlardaki urne pithos uygulamasının kültürel bağlantılı/ilişkili olduğu kültür bölgesinin neresi olduğunu söyleyebilemek henüz mümkün görünmemektedir.

SONUÇ

Pedasa urne pithosları, pithos gömü geleneğini, daha önceki dönemlerde kullanan bir toplumun bu eski geleneği devam ettiren sembolik uygulaması olarak açıklanabileceği gibi, özellikle çocuklar için kullanılan pithosların yine çocuk bir bireyin kremasyon artıklarının gömülmesi amacına dönük kullanılmış olabileceği şeklinde de yorumlanabilir. Pedasa ve Asarlık'ta, urne pithosları kullanan toplum, MÖ 12. yüzyılda bölgeye göç etmeden önce pithosları gömü amaçlı kullanmakta mıydı?[72]. Platform yapı tipi ve kremasyon uygulamasının bu toplumun geçmişinde ne kadar geriye gittiği sorusu da henüz cevapsız kalmaktadır. Yukarıda tartışıldığı gibi urne pithoslar platformlarda gerçekleştirilen ilk gömü ya da ilk gömülerden biridir. Platformlardaki diğer kremasyonlar sandık/kutu mezarlarda karşımıza çıkar ve Erken Demir Çağı'nın başlarında pithoslar dışında urne kullanma alışkanlığı gözlenmez. Urne pithoslar, platformun sahibi ailenin ilk gömü kimin için ise, o kişinin nezdinde uzun geçmişe sahip bir geleneği devam ettirme çabası/alışkanlığı olarak mı görülmelidir? Platformların uzun kullanım süreci, inşa evrelerinde taş dolgu içerisine bırakılan seramiklerden oluşan adaklar ve taş dolgu içerisinde dağınık parçalar şeklinde gözlenen seramik buluntular, bu mezar tipini kullanan toplumun ölü kültü ve inancına verdiği önemle ilişkilendirilebilir[73]. Dolayısıyla platformlardaki urne pithoslar, platform sahibi ailenin geçmiş ile kurduğu bağ ve bu bağın kurulmasını güçlendiren aile bireyi ile bağlantılı olmalıdır.

Büyük bir mezar yapısı içerisinde uygulama bulmuş bir mezar olması ile Pedasa urne pithosları, çağdaşı kültürlerin uygulamalarından ayrılmakta[74], sınırları belirli bir gömü alanı içerisinde yer alması ile Argos tümülüslerinde, taş dolgu içlerinde açılan çukurlara yerleştirilmiş olan urneler ile benzer özellikleri paylaşmaktadır[75]. MÖ 12. ve 11. yüzyıla tarihlenen Chania tümülüsünde yuvarlak bir duvar ile sınırlandırılmış alanın içerisindeki taş dolgu, urnelerin yerleştirildiği bölmelere ev sahipliği yapmaktadır. Leleg Yarımadası'nda ise, yine duvarlarla sınırlanmış yürüme zemini üzerine inşa edilmiş dörtgen planlı platformlarda, yakma alanından toplanan kül ve kemik kalıntıları doğrudan sandık/kutu mezarlara bırakılmakta, pithoslar dışında Argos urneleri ile çağdaş urnelere rastlanmamaktadır. Asarlık'ta Argos Chania tümülüsü gibi yuvarlak planlı mezar çevirmeleri tanımlanmıştır. Dörtgen planlı platformlara göre oldukça az sayıda olduğu belirtilen bu mezar yapıları, içerisine kül ve kemik bırakılmış olan sandık/kutu mezarlara ev sahipliği yapmaktadır[76]. Leleg Yarımadası platformları ve Argos tümülüsleri, kremasyonun temel gömü şekli olması ve seramik buluntulardaki ortaklıkları ile benzerdirler. Yukarıda tartışıldığı gibi, kremasyon, Geç Hellas III C Dönemi'nde Kıta Yunanistan'da oda mezarlarda oldukça sınırlı sayıda belgelenmiş olan urneler ve doğrudan mezar odası zeminine bırakılmış yanmış kemik parçaları ile sınırlı uygulama bulmuştur. Argos tümülüsleri ile Leleg Yarımadası platformlarındaki benzerlikler Ege göçleri, göçün yönü ve muhtemel kaynağı ile ilgili yeni bir tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Argos tümülüslerinde kremasyonun temel gömü şekli olarak uygulama bulmuş olması, çağdaşı Ege/Myken tipi oda mezarları kullanan Myken toplumundan kendilerini ayırmak isteyen yabancı bir topluluğun işareti olarak yorumlanmıştır:

R. Jung[77], Argos tümülüslerinde karşılaşılan kremasyonu İtalya ile kurulan ilişkiler sonucunda zanaatkar ya da savaşçı gibi grupların İtalya'dan Argos'a göçü ile bağlantılı görmekte, F. Puppenstein[78] ise Myken toplumundan kendini ayıran yabancı ya da farklı soydan gelenlerle ilişkilendirmekte, tümülüs ve kremasyon kullanımını Güney Sırbistan, Kosava ve Bosna Hersek'teki Tunç Çağı kültürleriyle bağlantılı görmektedir. H. Palaiologou ise Chania tümülüsü ve kremasyon uygulamasını saraylar sisteminin çökmesinden sonra ortaya çıkan istikrarsız ortamda, belli bir grubun tercih ettiği mezar yapısı ve gömü geleneği olarak kabul etmektedir[79]. Argos tümülüsleri çağdaş Güney Ege kültürlerinde benzerleri henüz bilinmeyen ve sadece MÖ 12. yüzyıl ortalarından 11. yüzyıl başlarında kullanılmış mezar yapıları olarak tanıtılmışlardır. Leleg Yarımadası platformları ise, Argos tümülüsleri ile

[72] Diler (Diler 2016: 465-466), Pedasa platformlarının MÖ 12. yüzyıla ait buluntu sağlamasını, bölgeye adalardan yapılan göç ile bağlantılı görmektedir.

[73] Özer 2014: 538, Res. 9c; Özer 2015: 353, Res. 12.

[74] Tümülüslerdeki taş dolguların gömü amaçlı kullanılmış büyük pithosları barındırması Orta Hellas ve Erken Myken Dönemi Kıta Yunanistan örneklerinden bilinmektedir. Konu ile ilgili bkz. Dickinson 1994: 222, Fig. 6.6; Cavanagh/Mee 1998: 26, 30, 44.

[75] Piteros 2001: Thomatos 2006: 151-152; Palaiologou 2013.

[76] Paton 1887:73

[77] Jung 2007.

[78] Ruppenstein 2013.

[79] Palaiologou, Kuzey İtalya bağlantısını da olasılık olarak kabul etmekte, Chania tümülsünü kullanan topluluğu Myken yaşam tarzını benimsemiş bir topluluk olarak görmektedir. Palaiologou 2013.

çağdaş ve devamında çok daha uzun süre kullanılmış ve kullanım gördüğü süreçte kremasyon geleneğinin devam ettirildiği mezar yapılarıdır. Argos tümülüslerini inşa ederek kullanmış olan topluluğun kimliği ile ilgili yorumları, herhangi bir etnik kimlik tanımlamasına gidilmeden, Leleg Yarımadası'nda platformları kullanan toplumun köken sorununa uyarlamak gerekirse, göç sonucu bölgeye gelmiş bir topluluk, ön plana çıkan daha kabul edilebilir bir açıklama gibi görünmektedir. MÖ 12. yüzyıl ile 10. yüzyıl arasında kullanılmış platformlar ve bu mezar tipinin henüz bölgede Tunç Çağı içlerine giden daha erken tarihli örneklerinin bilinmemesi ve kremasyonun temel gömü şekli olması, göç olasılığına işaret eden verilerin başında gelir[80].

İçerisinde çok sayıda mezar barındıran dörtgen planlı platformların yanı sıra, Pedasa'da yuvarlak bir çevre duvarı ile sınırlandırılan taş dolgu içerisinde oluşturulmuş olan mezar odasına yerleştirilmiş urne pithoslar belgelenmiştir[81]. Küçük bir tümülüs olarak görülebilecek bu mezar yapılarında sadece bir pithos bulunur. Tekil pithos mezarların taş sıraları ile çevrelenmesi Tunç Çağı Anadolu[82] kültürlerinden de oldukça iyi bilinmekte ve farklı dönemlerde[83] farklı kültürlerde uygulama bulduğu görülmektedir[84].

Pedasa ve Asarlık urne pithoslarının Batı Anadolu ve yakın adalarla sınırlı coğrafyada karşılaştığımız Erken Demir Çağı başlarına ait, erken tarihli urneler oldukları anlaşılmaktadır[85]. Pithosların Erken Demir Çağı içerisinde İasos[86], Teichiussa[87], Kale Tepe[88], Samos[89] ve Khios'ta[90] urne amaçlı kullanıldıkları ancak sınırlı sayıda örneğin tanıtıldığı ve bunların da MÖ 9. yüzyıl ile MÖ 6. yüzyıl arasına ait oldukları görülmektedir[91]. Urne amaçlı kullanılan diğer kap formlarının MÖ 10. yüzyıldan itibaren görülmeye başlandığı ve zamanla yaygınlaştığı çok sayıda merkezin verileriyle belgelenmiştir[92].

Bu çalışmada tanıtılan fibulalar ve kaseler, Güney Ege coğrafyasında kullanım görmüş olan genel yaygın tiplerin yerel üretim Karialı temsilcileri olarak yorumlanmışlardır. Platform 1'de ortaya çıkarılan pithosun ağız dış kenarında kazıma ile yapılmış balık kılçığı bezemesi (Res. 18), en yakın ve yaygın kullanım gördüğü merkezin Girit olması nedeniyle iki bölge arasında materyal kültüründeki ortaklığı belgeleyen kültürel eleman olarak dikkat çekmektedir[93]. Bezeme şemasının Geç Minos III C ve Protogeometrik Dönem'de oldukça yaygın kullanılması, Pedasa urne pithosları için önerilmiş olan tarihi destekler[94].

Bir kap içerisinde kremasyon artıklarının toplanarak gömülme uygulamasının Geç Tunç Çağı örneklerinden Pedasa ve Asarlık örneklerinin ait olduğu zaman dilimine kadar olan süreçte Batı Anadolu'da nerelerde görüldüğü bugün için cevapsız kalan bir sorudur[95]. Söz

[80] Pedasa'da detaylı bir şekilde araştırılan 6 platformdan elde edilen buluntular, bunlardan üçünün MÖ 12. yüzyılda, diğer üçünün ise MÖ 11. ve 10. yüzyılda kullanılmakta olduğunu ve devam eden süreçte kullanımlarının devam ettiğini göstermiştir. Benzer veriler Asarlık için de geçerlidir ve tüm bu veriler MÖ 12. yüzyılda bu yeni mezar tipi ve kremasyon geleneğini kullanan toplumun kitlesel yer değiştirmesine işaret etmektedir.

[81] Diler 2016: 465, Fig. 34.

[82] Milas Müzesi tarafından Keramos kırsalında yürütülmekte olan Belentepe ve Hüsamlar kazıları, İlk Tunç Çağı'na tarihlenen pithos mezarların ortaya çıkarılmasını sağlamıştır. Bu pithos mezarlar, pithosların toprağa oturduğu koda kadar inen, bazı durumlarda özenli yerleştirilmiş taşlar ile çevrelenmişlerdir. Ağız kısımlarının ise bir mezar odasının girişini andırırcasına özenli bir şekilde örülmüş taşlarla vurgulandığı görülmektedir.

[83] Geç Tunç Çağı'nda Panaztepe'de pithos mezarlar için dikdörtgen planlı mimari düzenlemeler tasarlanmıştır. Konu ile ilgili olarak bkz. Akyurt 1998: 21; Erkanal 2008: 73 vd. Taşlarla düzenli bir şekilde çevrelenmiş MÖ 8. yüzyıla ait İasos'tan bir örnek için bkz. Mohr 2015: 52, Abb. 60.

[84] Kronolojik farklılık ve coğrafi uzaklığın bir kenara bırakılması durumunda merkezde yer alan bir pithosun yuvarlak çevre duvarı ile sınırlanması ve sonrasında sandık mezarların taş dolgu içerisine yerleştirilmesi uygulaması Erken Hellas Dönem'de Leukas'tan oldukça iyi bilinmektedir (R Mezarları). Burada tümülüs olarak tanımlanmış mezar yapılarında inhumasyon gömü içeren pithoslar yerleşiktir. Bazı örneklerde mezarın inşa edilmesine sebep olan bireyin yakıldığı ve kremasyon alanının üzerine tümülüslerin inşa edildiği, bir örnekte kremasyon artıklarının pithos (Mezar R4) içerisine bırakıldığı görülmektedir. Urne içerisinde kremasyon (Mezar R13E) ise oldukça sınırlı uygulama bulmuştur. Orta Hellas Dönemi'ne tarihlenen ve aile mezarı olarak tanımlanmış olan mezar yapısı (Mezar F) ise dörgen planlıdır ve içerisinde inhumasyon uygulanmış sandık mezarlar bulunmuştur. Konu ile ilgili detaylı tartışma için bkz. Cavanagh/Mee 1998: 17-18; Kilian-Dirlmeier 2005.

[85] Kremasyon geleneği ve uygulama şekli ile ilgili kronolojik süreç ve tartışma için bkz. Mohr 2015: 111 vdd.

[86] Berti 2007: 440; Mohr 2015: 336-337.

[87] Voitländer 2004: 149-151; Mohr 2015: 330.

[88] Hommel 1967: 162; Mohr 2015: 321-322.

[89] Mohr 2015: 223.

[90] Mohr 2015:216. Pithoid amphoranın urne amaçlı kulanılıp kullanılmadığı net değildir.

[91] Girit'te ise, Erken Demir Çağı başlarından itibaren mezar odaları içerisine bırakılmış urne pithoslar gözlenmektedir. Konu ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Callaghan/Coldstream/Musgrave 1981: 142 vdd. Mezar odası içerisine urne bırakma geleneğine Erken Demir Çağı Karia kültürlerinde, özellikle Leleg Yarımadası'nda, tümülüslerde MÖ 10. yüzyıldan itibaren karşılaşılmakta, mezar odaları inhumasyon mezar ve urnelere ev sahipliği yapmaktadır. Konu ile ilgili olarak bkz. Paton 1887: 68 vd.; Carstens 2008: 75 vd.; Gümüş 2012: 180 vd.; Mohr 2015: 352 vd.

[92] Mohr 2015: 56-57.

[93] Christakis 2005: 28-29, Pl. 12, b, c.

[94] Wallace 2013: 107-108, 110, 116, Fig. 3, KCM3, Fig. 6, LGC2, Fig. 9, KK8, KKNC1. Benzer bezemeye sahip farklı merkezlerden çok sayıda örnek için bkz. Nowicki 2000.

[95] Özkan/Erkanal 1999: 14-16; Erkanal 2008. Bakla Tepe ve Panaztepe, MÖ 12. yüzyıla tarihlenen urnelerin ortaya çıkarıldığı merkezler olmaya aday yerleşimlerdir. Bu merkezler, Batı Anadolu kremasyon ve urne geleneği ile ilgili birçok soruya cevap verebilmemizi olanak veren verileri sağlamıştır.

konusu zaman diliminde (MÖ 12. yüzyıl) inhumasyon temel gömü şekli olmakla birlikte, Rhodos ve Kos gibi merkezlerde[96] Ege/Myken tipi oda mezarlarda sınırlı sayıda da olsa urnelere rastlanmaktadır. Pedasa ve Asarlık platformlarında ise MÖ. 10 . yüzyıla kadar urne pithoslar dışında urne kullanıldığını gösteren veri henüz bilinmemektedir[97]. Leleg Yarımadası'nda kremasyonun belgelendiği ilk uygulamalarda pithoslar dışında urne kullanılmamakta, kül ve kemik kalıntıları doğrudan sandık/kutu mezarlara bırakılmaktadır[98]. Pedasa'da da urne kullanımı aynen diğer Ege kültür bölgelerinde olduğu gibi MÖ 10. yüzyıl ile birlikte artmakta, ancak yine de çok sayıda sandık/kutu mezarın yanında son derece sınırlı uygulama bulduğu görülmektedir.

Pedasa ve Asarlık urne pithosları Geç Tunç Çağı'nın sonlarında Batı Anadolu kıyısı başta olmak üzere sayısı artan kremasyon gömü uygulamasının Erken Demir Çağı geçiş dönemindeki temsilcileri ve urne amaçlı kullanılmış kapların Geç Hellas III C Dönemi ve hemen arkasından gelen sürecin ilk örnekleridir. Karia urne pithosları Batı Anadolu ve karşı adalarda Geç Tunç Çağı sonlarında sınırlı sayıda merkezde gözlenen ve MÖ 10. yüzyıl ile sayıları artan urne geleneğinin, aslında kesinti olmadan devam eden bir Ege Geç Tunç Çağı geleneği olduğunu da belgelemektedirler.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada tanıtılan buluntuları yayınlamam konusundaki özendirici tavrı ve desteğinden dolayı Pedasa kazı başkanı Prof. Dr. A. Diler'e, çizim ve resimleri yayına hazırlayan Araş. Gör. P. Ulusoy'a (MA), Pedasa ve çevresindeki kalıntıları haritalama çalışmalarını yürüten ve Res. 1'i hazırlayan Dr. Ş. Gümüş'e, özetin çevirisini yapan Ö. Ş. Özer'e (MA) ve kremasyon kemikleri ile ilgili verdiği bilgiden dolayı antropolog O. Açar'a teşekkürlerimle. Konu ile ilgili yayın araştırması, Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün olanaklı kıldığı ve 2014 yılında Atina Şubesi'nde gerçekleştirilen kütüphane çalışması ile mümkün olmuştur. İlgili kurum ve çalışanlarına teşekkürler.

[96] Morricone 1965-1966: 30-31, 202 vd.; Thomatos 2006: 170-171; Jung 2007: 217; Ruppenstein 2013.

[97] Henüz her iki merkezde daha erken dönemlere ait yerleşim izine rastlanmamıştır. Yukarıda da tartışıldığı gibi, bugün için Pedasa ve Asarlık'ta ortaya çıkarılmış olan mezarlar aynı zamanda bu yerleşimlerdeki en erken tarihli arkeolojik verileri oluşturmaktadır.

[98] Sandık mezarlara doğrudan bırakılmış kremasyon artıkları ve pithosların urne amaçlı kullanıldığı çağdaş veriler Koukos'tan bilinmektedir. Koukos mezarları sınırları tanımlı bir mezar yapısı içerisine yerleşik olmamaları ile Leleg Yarımadası örneklerinden ayrılmaktadır. Konu ile ilgili bkz. Carington-Smith 2003.

BULUNTU KATALOĞU

Platform 1, Mezar 1 Buluntuları

Pithos Parçaları (Res. 18)

PDS.27.09.07.BN.MP1.G1

Ağız çapı: 45.2 cm/Korunan yükseklik: 9.6 cm.

Hamur: Reddish yellow (5 YR 6/6), Reddish brown (5 YR 5/4) / Öz: Brown (7.5 YR 4/2).

Ağız bölümüne ait ikisi birleşen dört parça ve küçük parçalar halinde korunmuş gövde parçaları.

İki kulplu kase.(Res. 8)

PDS.28.09.07.BN.MP1.G1.1.

Ağız çapı: 7. 2 cm/ Yükseklik: 5.8 cm/ Kaide çapı: 3.4 cm.

Hamur: Reddish yellow (5 YR 6/6) / Astar: Light reddish brown (5 YR 6/4)

Ağız kenarından bir bölüm ve kulplardan biri dışında tamdır.

İki Boğumlu Bronz Fibula (Res. 8)

PDS.27.09.07.BN.MP1.G1.2

Uzunluk: 6.5 cm/ Yay uzunluğu: 3.7 cm.

Spiral bölümü ve iğne dışında tamdır. Boğumlar üzerinde insize çizgiler.

Bronz Küpe (Res. 8)

PDS.27.09.07.BN.MP1.G1.3

Halka çapı: 1.7 cm.

Tamdır.

Platform 2, Mezar 13 Buluntuları

Pithos (Res. 18)

PDS.23.07.09.BN.MP2.G13

Boyun çapı: 26.4 cm/ Karın çapı: 66 cm/ Yükseklik: 82.4 cm; Dip çapı: 17.8 cm.

Hamur: Reddish yellow (7.5 YR 6/6) / Öz: Grayish brown (10 YR 5/2), brown (7.5 YR 4/2) / Yüzey: light brown (7.5 YR 6/4), brown (5/4).

Tek Kulplu Kase (Res. 13)

PDS.23.07.09.BN.MP2.G13.1.

Ağız çapı: 7. 6 cm/ Yükseklik: 6.6 cm/ Kaide çapı: 3.4 cm.

Hamur: Reddish yellow (5 YR 6/6) / Astar: Light reddish brown (5 YR 6/4). Tamdır.

İki Boğumlu Bronz Fibula (Res. 13)

PDS.23.07.09.BN.MP2.G13.2

Uzunluk: 4. 2 cm/ Yay uzunluğu: 3 cm/ Genişlik: 2.7 cm.

İğne yuvası ve iğne ucu dışında tamdır. Birleşen iki parça.

Demir Fibula İğnesi Parçası (Res. 13)

PDS.23.07.09.BN.MP2.G13.3

Korunan uzunluk: 4.9 cm/ Çap: 0.3/0.6 cm.

Demir Parçaları (Res. 13)

PDS.23.07.09.BN.MP2.G13.4

Parça 1: Korunan uzunluk: 3.9 cm/ Korunan genişlik: 1.8 cm/ Korunan kalınlık: 0.1/0.8 cm.

Parça 2: Korunan uzunluk: 1.7 cm/ Korunan genişlik: 1.4 cm/ Korunan kalınlık: 0.1/0.4 cm.

KAYNAKÇA

ABAY, E./ SAĞLAMTİMUR, H./ ÖZKAN, T. 2000.

"Ulucak Höyük Kazıları 1998", 21. Kazı Sonuçları Toplantısı-1. Ankara: 359-370.

AGELARAKIS, A./ KANTA, A./ MOODY, J. 2001.

"Cremation Burial in LM IIIC–Sub Minoan Crete and the Cemetery at Pézoulos Atsipadhes", Πρακτικά του συνεδρίου «Καύσεις στην Εποχή του Χαλκού και την Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου», Ρόδος, 29 Απριλίου – 2 Μαΐου 1999 (Ed. N. X. Stampolidis). Athens: 69–82.

AKYURT, İ. M. 1998.

M.Ö. 2. Binde Anadolu'da Ölü Gömme Adetleri. Ankara.

BASEDOW, M. 2000.

Beşik-Tepe: das spätbronzezeitliche Gräberfeld. Studia Troica. Monographien, Band 1. Mainz am Rein.

BASEDOW, M. 2002.

"Cemetery and Ideology in the West Anatolian Coastal Region", Mauerschau. Festschrift für Manfred Korfmann (Eds. R. Aslan / G. Kastl / S. W. E. Blum / F. Schweizer / D. Thumm). Remshalden/Grunbach: 469-474.

BEAN, G. E./ COOK, J. 1955

"The Halicarnassus Peninsula", The Annual of the British School at Athens 50: 85-171.

BERTI, F. 2007.

"La necropoli geometrica dell'agora di Iasos", Frühes Ionien. Eine Bestandsaufnahme, Panionion-Symposion Güzelçamlı 26. September-1. October 1999, Milesische Forschungen 5 (Eds. J. Cobet / V. von Graeve / W-D. Niemeier / K. Zimmermann). Mainz am Rhein: 437-446.

BOUZEK, J. 1985.

The Aegean, Anatolia and Europe: Cultural Interrelations in the Second Millennium B.C. Studies in Mediterranean Archaeology 29. Göteborg.

BOYSAL, Y. 1967.

"Karya Bölgesinde Yeni Araştırmalar", Anadolu 11: 1-29.

BOYSAL, Y. 1969.

Katalog der Vasen im Museum in Bodrum I, Mykenisch-Protogeometrisch. Ankara.

CALLAGHAN, P. J./ COLDSTREAM, J. N./ MUSGRAVE, J. H. 1981.

"Knossos: An Early Greek Tomb on Lower Gypsadhes Hill", The Annual of the British School at Athens. Vol. 76: 141-165.

CANER, E. 1983.

Fibeln in Anatolien I, Prähistorische Bronzefunde XIV, Band 8. München.

CARINGTON-SMITH, J. 2003.

"Echoes of a Mycenaean Past at Koukos, Sykia", 2nd International Interdisciplinary Colloquium on the Periphery of the Mycenaean World, 26-30 September 1999, Lamia (Eds. N. Kyparissi-Apostolika / M. Papakonstantinou). Athens: 243-252.

CARSTENS, A. M. 2008.

"Tombs of the Halikarnassos Peninsula-The Late Bronze and Early Iron Age", Halicarnassian Studies V (Ed. P. Pedersen). University Press of Southern Denmark: 52-118.

CATLING, H. W./ CATLING, E. A. 1980.

"Objects in Bronze, Iron and Lead", Lefkandi I. The Iron Age (Eds. M. R. Popham / L. H. Sackett / P. G. Themelis). British School at Athens, Supplementary Vol. 22. London.

CAVANAGH, W./ MEE, C. 1998.

A Private Place: Death and Prehistoric Greece, Studies in Mediterranean Archaeology, Vol. 125. Jonsered.

CHRISTAKIS, K. S. 2005.

Cretan Bronze Age Pithoi, Traditions and Trends in the Production and Consumption of Storage Containers in Bronze Age Crete. Pennsylvania.

DESBOROUGH, V. R. d'A. 1952.

Protogeometric Pottery. Oxford.

DESBOROUGH, V. R. d'A. 1964.

The Last Mycenaeans and Their Successors, An Archaeological Survey c. 1200-c. 1000 B.C. Oxford.

DESBOROUGH, V. R. d'A. 1972.

The Greek Dark Ages. London.

DICKINSON, O. 1994.

The Aegean Bronze Age. Cambridge University Press.

DİLER, A. 2006.

"Pedasa Geç Protogeometrik Dönem Tümülüsü ve Leleglerde Ölü İnancı", Anadolu Arkeolojsine Katkılar: 65. Yaşında Abdullah Yaylalı'ya Sunulan Yazılar (Ed. T. Takaoğlu). İstanbul: 109-131.

DİLER, A. 2009.

"Tombs and Burials in Damlıboğaz (Hydai) and Pedasa: Preliminary Report in the Light of Surface Investigations and Excavations", Die Karer und die Anderen. Internationales Kolloquium an der Freien Universität Berlin 13. bis 15. Oktober 2005 (Ed. F. Rumscheid). Bonn: 359-376.

DİLER, A. 2015.

"Agricultural Land Use in Lelegian Termera: Change in Settlement Model in Agricultural Landscape", Antikçağ'da Doğu Akdeniz'de Zeytinyağı ve Şarap Üretimi, Uluslararası Sempozyum Bildirileri, 17-19 Kasım 2011 Urla-İzmir (Eds. A. Diler / A. K. Şenol / Ü. Aydınoğlu). İzmir: 1-30.

DİLER, A. 2016.

"Stone Tumuli in Pedasa on the Lelegian Peninsula. Problems of Terminology and Origin", Tumulus as Sema. Space, Politics, Culture and Religion in the First Millennium BC (Eds. O. Henry / U. Kelp). Berlin/Boston: 455-473.

EKMEN, H. 2012.

"Yeni Veriler Işığında Başlangıcından M.Ö. II. Binin Sonuna Kadar Anadolu'da Yakarak Gömme (Kremasyon) Geleneği", Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 5/1. Haziran: 23-49.

ERKANAL, A. 2008.

"The Late Bronze Age Cemeteries of Panaztepe", Batı Anadolu ve Doğu Akdeniz Geç Tunç Çağı Kültürleri Üzerine Yeni Araştırmalar (Eds. A. Erkanal-Öktü / S. Günel / U. Deniz). Ankara: 69-90.

FORSDYKE, E. J. 1925.

Catalogue of the Greek and Etruscan vases in the British Museum. London.

GERCKE, P./ NAUMANN, U. 1974.

"Tiryns Stadt 197171972", Αρχαιολογικά ανάλεκτα εξ Αθηνών VII/1: 15-24.

GIESEN, K. 2001.

Zyprische Fibeln, Typologie und Chronologie. Jonsered.

GÜMÜŞ, Ş. 2012.

"Akropol Batı Tümülüs", A. Diler / B. Özer / H. Bulut / Ş. Gümüş, "Pedasa, 2010", 33. Kazı Sonuçları Toplantısı-4. Ankara: 180-185.

GÜMÜŞ, Ş. 2013.

Pedasa Leleg Tümülüsleri (Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi). Aydın.

GÜNEL, S. 1999.

Panaztepe II, M.Ö. 2. Bine Tarihlendirilen Panaztepe Seramiğinin Batı Anadolu ve Ege Arkeolojisindeki Yeri ve Önemi. Ankara.

HOMMEL, P. 1967.

"Funde von der Oberburg", Panionion und Melie, Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts, 23. Ergänzungsheft (Eds. G. Kleiner / P. Hommel / W. Müller-Wiener). Berlin: 133-166.

JACOB-FELSCH, M. 1996.

"Die spätmykenische bis frühprotogeometrische Keramik", Kalapodi I (Ed. R. C. S. Felsch). Mainz am Rein: 1-213.

JACOPI, G. 1933.

"La Stipe Votiva", Clara Rhodos VI/VII. Rodi.

JUNG, R. 2007.

"Δως' μου φωτιά". Woher kamen die Brandbestattungen der spätbronzezeitlichen Ägäis", Between the Aegean and Baltic Seas. Prehistory across Borders. Proceedings of the International Conference Bronze and Early Iron Age Interconnections and Contemporary Developments between the Aegean and the Regions of the Balkan Peninsula, Central and Northern Europe, University of Zagreb, 11–14 April 2005, Aegaeum 27 (Eds. I. Galanaki / H. Tomas / Y. Galanakis / R. Laffineur). Liège: 215–230.

KANTA, A. 2001.

"The Cremations of Olous and the Custom of Cremation in Bronze Age Crete", Πρακτικά του συνεδρίου «Καύσεις στην Εποχή του Χαλκού και την Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου», Ρόδος, 29 Απριλίου – 2 Μαΐου 1999 (Ed. N. X. Stampolidis). Athens: 59–68.

KILIAN-DIRLMEIR I. 2005.

Die bronzezeitlichen Gräber bei Nidri auf Leukas. Ausgrabungen von W. Dörpfeld 1903-1913. Mainz.

LAGIA, A./ PAPATHANASIOU, A./ MALAKASIOTI, Z./ TSIOUKA, F. 2013.

"Cremations of the Early Iron Age from Mound 36 at Voulokalyva (ancient Halos) in Thessaly: a bioarchaeological appraisal", Cremation burials in the region between the Middle Danube and the Aegean, 1300–750 BC. Proceedings of the international symposium held at the Austrian Academy of Sciences at Vienna, February 11th–12th, 2010 (Eds. M. Lochner / F. Ruppenstein). Wien:197-219.

LEMOS, I. S. 2002.

The Protogeometric Aegean, The Archaeology of the late Eleventh and Tenth Centuries BC. Oxford.

LOCHNER, M./ RUPPENSTEIN, F. 2013.

Cremation Burials in the Region Between the Middle Danube and the Aegean, 1300–750 BC. Proceedings of the International Symposium Held at the Austrian Academy of Sciences at Vienna, February 11th–12th, 2010. Wien.

MALAKASIOTI, Z./ TSIOUKA, F. 2011.

"Ζητήματα ταφικών πρακτικών στα νεκροταφεία της Εποχής του Σιδήρου στην περιοχή της αρχαίας Άλου, θέση «Βουλοκαλύβα»", The "Dark Ages" revisited: acts of an international symposium in memory of William D.E. Coulson University of Thessaly, Volos, 14-17 June 2007 (Ed. A. Mazarakis Ainian). Volos: 609-623.

MOHR, E-M . 2015.

Eisenzeitliche Nekropolen im westlichen Kleinasien, Structur und Entwicklung zwischen dem 9. und 6. Jh.v. Chr., Byzas 21. İstanbul.

MORRICONE, L. 1965-1966.

"Eleona e Langada: Sepolcreti della tarda Età del Bronze a Coo", Annuario della Scuola archeologica di Atene e delle missioni italiane in Oriente Vol. XLIII-XLIV: 5-311.

MOUNTJOY, P. A. 1986.

Mycenaean Decorated Pottery: A Guide to Identification. Göteborg.

MOUNTJOY, P. A. 1995.

Mycenaean Athens. Jonsered.

MOUNTJOY, P. A. 1999.

Regional Mycenaean Decorated Pottery. Rahden/ Westfalen.

MOUNTJOY, P. A. 2009.

"LH III C Late: An East Mainland-Aegean Koine", LH III C Chronology and Synchronisms III. LH III C Late and the Transition to the Early Iron Age. Proceedings of the International Workshop Held at the Austrian Academy of Sciences at Vienna, February 23rd and 24th, 2007, Veröffentlichungen der Mykenischen Kommission 30 (Eds. S. Deger-Jalkotzy / A. E. Bächle). Vienna: 289-312.

NOWICKI, K. 2000.

Defensible Sites in Crete c. 1200-800 B.C. (LM IIIB/IIIC Through Early Geometric) Aegaeum 21. Eupen.

ÖZER , B. 2009.

"Güneydoğu Nekropolü Çalışmaları, Batı Nekropolü Çalışmaları", A. Diler / B. Özer / Ö. D. Çakmaklı Baran / S. Türkoğlu, "Pedasa 2007", 30. Kazı Sonuçları Toplantısı-3. Ankara: 274-278.

ÖZER, B. 2011.

"Batı Nekropolü ve Gebe Kilise'de Yapılan Çalışmalar", A. Diler, "Pedasa-2008/2009", 32. Kazı Sonuçları Toplantısı-4. Ankara: 331-333.

ÖZER, B. 2014.

"Batı Nekropol-MP 5, MP 6", A. Diler, B. Özer, H. Bulut, Ş. Gümüş, G. Adıgüzel, Ö. Kasar, N. S. Eryılmaz, M. Çur,

"Pedasa 2011-2012", 35. Kazı Sonuçları Toplantısı-3. Muğla: 536-538.

ÖZER, B. 2015.

"Çam Tepe Kuzeydoğu Yamaç, Mezar Platformu", A. Diler, B. Özer, M. Çur, A. Yaman, "Pedasa 2013", 36. Kazı Sonuçları Toplantısı-3. Ankara: 352-353.

ÖZER, B./ ÖZER, Ö. Ş. 2017.

"Asarlık Paton Tomb O: Some Observations on Funerary Practices of Lelegian Peninsula in 12th century BC and the Arrival of Newcomers", Colloquium Anatolicum 16: 139-162.

ÖZKAN, T./ ERKANAL, H. 1999

Tahtalı Barajı Kurtama Kazısı Projesi. İzmir.

PARE, C. 2008.

"Italian Metalwork of the 11th-9th Centuries BC and the Absolute Chronology of the Dark Age Mediterranean", A New Dawn for the Dark Age? Shifting Paradigms in Mediterranean Iron Age Chronology, Proceedings of the XV World Congress, Lisbon, 4-9 September 2006 (Eds. D. Brandherm / M. Trachsel). Oxford: 77-101.

PALAIOLOGOU, H. 2013.

"Late Helladic IIIC Cremation Burials at Chania of Mycenae", Cremation Burials in the Region Between the Middle Danube and the Aegean, 1300–750 BC. Proceedings of the International Symposium Held at the Austrian Academy of Sciences at Vienna, February 11th–12th, 2010 (Eds. M. Lochner / F. Ruppenstein). Wien: 249-279.

PATON, W. R. 1887.

"Excavations in Caria", Journal of Hellenic Studies 8: 64-82.

PATON, W. R./ MYRES, J. L. 1896.

"Karian Sites and Inscriptions", Journal of Hellenic Studies 16: 188-271.

PITEROS, X. 2001.

"Ταφές και τεφροδόχα αγγεία τύμβου της ΥΕ ΙΙΙΓ στο Άργος", Πρακτικά του συνεδρίου «Καύσεις στην Εποχή του Χαλκού και την Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου», Ρόδος, 29 Απριλίου – 2 Μαΐου 1999 (Ed. N. X. Stampolidis). Athens: 99–120.

POPHAM, M. R./ LEMOS, I. S. 1996.

Lefkandi III: the Toumba Cemetery: The Excavations of 1981, 1984, 1986 and 1992-4. British School at Athens.

POPHAM, M. R./ SCHOFIELD, E./ SHERRATT, S. 2006.

"The Pottery", Lefkandi IV : the Bronze Age, the late Helladic IIIC settlement at Xeropolis (Ed. D. Evely). Athens/London: 137-231.

RADT, W. 1970.

Siedlungen und Bauten auf der Halbinsel von Halikarnassos. Istanbuler Mitteilungen Beiheft Beiheft 3. Tübingen.

RADT, W. 1974.

"Die früheisenzeitliche Hügelnekropole bei Vergina in Makedonien", Beiträge zu italienischen und griechischen Bronzefunden (Ed. H. Müller-Karpe). Prähistorische Bronzefunde Abteilung XX. München: 198-147.

RUPPENSTEIN, F. 2007.

Die Submykenische Nekropole, Neufunde und Neubewertung, Keramikos Band XVIII. München.

RUPPENSTEIN, F. 2013.

"Cremation Burials in Greece from the Late Bronze Age to the Early Iron Age", Cremation Burials in the Region Between the Middle Danube and the Aegean, 1300–750 BC. Proceedings of the International Symposium Held at the Austrian Academy of Sciences at Vienna, February 11th–12th, 2010 (Eds. M. Lochner / F. Ruppenstein). Wien: 185-196.

SEEHER, J. 2000.

Die Bronzezeitliche Nekropole von Demircihöyük-Sarıket. Tübingen.

SIPSIE-ESCHBACH, M. 1991.

Protogeometrische Keramik aus Iolkos in Thessalien. Berlin.

SMITHSON, E. L. 1961.

"The Protogeometric Cemetery at Nea Ionia, 1949", Hesperia 30: 147-178.

SNODGRASS, A. M. 2000.

The Dark Age of Greece: An Archaeological Survey of the Eleventh to the Eight Centuries BC. Edinburgh.

STAMPOLIDIS, N. X. 2001.

Πρακτικά του συνεδρίου «Καύσεις στην Εποχή του Χαλκού και την Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου», Ρόδος, 29 Απριλίου – 2 Μαΐου 1999. Athens.

STYRENIUS, C-G. 1962.

"The Vases from the Submycenaean Cemetery on Salamis", Opuscula Atheniensia 4: 103-123,

TOPBAŞ, A./ EFE, T./ İLASLI, A. 1998.

"Salvage Excavations of the Afyon Archaeological Museum, Part 2: The Settlement of Karaoğlan Mevkii and The Early Bronze Age Cemetery of Kaklık Mevkii", Anatolia Antiqua VI: 21-94.

THOMATOS, M. 2006.

The Final Revival of the Aegean Bronze Age, A case study of the Argolid, Corinthia, Attica, Euboea, the Cyclades and the Dodecanese during LH IIIC Middle. Oxford.

ÜYÜMEZ, M./ KOÇAK, Ö./ İLASLI, A. 2008.

"Afyonkarahisar/Bayat İlçesi Dede Mezarı Orta Tunç Çağı Nekropolü 2006 Yılı Kazıları", 29. Kazı Sonuçları Toplantısı-2. Ankara: 403-416.

VLAVIANOU-TSLIKI, K. 1998.

"Protogeometric Graves on Skyros. Contribution to the PG Pottery", Αρχαιολογικόν δελτίον 53, 1998A: 113-146.

VOIGTLÄNDER, W. 1986.

"Milets Beziehungen zur Argolis in späthelladischer Zeit", Milet 1899-1980, Ergebnisse, Probleme und Perspektiven einer Ausgrabung Kolloquium Frankfurt am Main 1980, (Ed. W. Müller-Wiener). Istanbuler Mitteilungen Beiheft 31. Tübingen: 17-34.

VOIGTLÄNDER, W. 2004.

Teichiussa, Näherung und Wirklichkeit. Rahden/ Westfalen: 2004.

WALLACE, S. 2013.

"Citadel and City-State. Insights from Surface Ceramics into Sociopolitical Change in Protogeometric Through Archaic Crete", Kreta in der geometrischen und archaischen Zeit, Akten des Internationalen Kolloquiums am Deutsches Archäologisches Institut, Abteilung Athen 27.-29. Januar 2006 (Eds. W.-D. Niemeier / O. Pliz / I. Kaiser). Athenaia 2. München: 103-131.